

NOI CONTRIBUȚII LA STUDIUL CETELOR DE FECIORI DIN ȚARA NOASTRĂ : VĂLARI — CIURLEZI — IORDĂNITORI

ION CHELCEA

PARTEA I

În tratarea în continuare a temei, ținem seama de ultimele cercetări (studii), ce s-au întreprins referitor la subiect — cu privire la tema însoțirilor în mod tradițional sub formă de ceată¹, cu deosebire băieți (dar și fete), în mediul nostru rural, pentru care s-a depus un interes crescînd, mai ales între cele două războaie mondiale, dar și după cel de-al doilea război mondial, mai cu seamă privitor la Transilvania²; mai puțin, dacă nu foarte puțin cu privire la celelalte provincii, Moldova, Muntenia, Oltenia — chiar și Dobrogea; cu atît mai mult, cu cit, ob-

1. Și noi le-am spus acestor cete „întovărășiri“, cuvînt ce are o sferă de înțeles ceva mai cuprinzătoare, dar nu și mai strînsă, așa cum are cuvîntul *ceată*. Dar sfera de înțeles îmbracă, după localități, zone etnografice, chiar și alți termeni, în afară de cea de, bute, bere, olăghină, dobă, etc. chiar și pe cea de *turmă* (Tighina, Basarabia).
2. Romulus Vuia. *Originea jocului de călușari*, în „Dacoromania“, II. 1922. La drept vorbind, dacă ar fi să ne luăm după înțelesul adevărat, dat acestor cete de feciori, ar fi să începem cu Ion Mușlea. *Obiceiul junilor brașoveni. Studiu de folklor*, în „Lucrările Inst. de Geografie a Universității din Cluj. V. 1930; Richard Wolfram. *Altersklassen und Männerbünde in Rumänien*, în „Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft“. Wien. LXIV (1934) No. 2; Traian Herseni. *Ceata feciorilor la Drăguș*, în „Sociologie Românească. I. (1936) Nr. 2; Ion Chelcea. *Tovărășiile de feciori și fete în viața poporului român*. 1939, lucrare în mss. dactilografiată. 244 p., teză de doctorat trecută la Universitatea din Cluj. Îmbrățișează întreg teritoriul daco-român, făcută cunoscut prin mijlocirea tiparului de Ion Mușlea în *Noi contribuții la studiul „Obiceiul junilor brașoveni“*, 1966 și retipărit de Ion Taloș, în de acelaș: *Cercetări etnografice și de folklor II 1972*, p. 116, cu întregiri, I. p. XXXII; Traian German. *Tovărășiile de Crăciun ale feciorilor români din Ardeal*, în „Anuarul Arhivei de Folklor“ V. 1939. Se vrea o lucrare ce cuprinde întreaga Transilvanie, importantă prin materialul adus în discuție; Traian Herseni. *Plan pentru cercetarea cetelor de feciori*, în „Îndrumări pentru monografiile sociologice“ 1940; Ion Chelcea. *Organizarea tradițională a tineretului în viața satelor noastre*, în „Revista Fundațiilor Regale“ IX (1942). Referitor la aceasta s-a spus greșit de către Ion Mușlea, în „Noi Contribuții“ că ar fi un „rezumat“ al tezei noastre de doctorat. În realitate era un capitol din această lucrare, cum se arată de altfel în nota subsol; Ion Chelcea. *Dragomanul ca dregătorie populară*, în „Anuarul Liceului Național-Iași“. 1946, sondaj făcut în Moldova; Ion Ghelcea. *Lăturenii. Contribuție la istoria societății tradiționale a Românilor*, în „Apulum“. 1975; Ion Chelcea. „*Hora*“ de la Zăpodeni-Vaslui, în „Revista Muzeelor“, 1967. Nr. 4; Ion Chelcea. *Cu privire la cultul fîntînilor, izvoarelor și apei în țara noastră*, în „Apulum“ VIII (1971); Ilie Moise. *Butea junilor. Obicei de iarnă din sudul Transilvaniei. Studiu și Antologie*. Sibiu. 1976. Studiu valoros prin materialul nou adus în discuție; Traian Herseni. *Forme străvechi de cultură populară românească. Studiu de paleoetnografie a cetelor de feciori din Țara Oltului*. Ed. Dacia. 1977. Studiu valoros peste măsură din punctul de vedere al interpretării, dar limitat geografic — bibliografic și deci și ca cuprindere a fenomenului în totalitatea sa.

servăm că fenomenul adus în discuție nu se revelează spațial cercetării, numai ca variante ale aceluiși fenomen întâlnit în Transilvania, ci se circumscrie în mod deosebit, ca aspecte distincte, dacă nu ca natură proprie. Deși însoțire, ceată a acelorași feciori, mobilul diferă, nu mai e același. Și asupra acestui aspect de însoțire, cum se va vedea, nu s-a stăruit încă. Mi s-a părut deci natural ca să revin asupra temei.

Pentru că, oricât studiul lui Ion Mușlea a însemnat un serios pas înainte, în cercetarea însoțirilor de feciori, (juni), am considerat și considerăm că el necesita încă de atunci, noi și serioase cercetări³.

Într-adevăr, Ion Mușlea ținea să precizeze, în stadiul cunoașterii de atunci (1930): „după câte avem cunoștință cete organizate de feciori întâlnim la românii din Ardeal și nu și la cei din Vechiul Regat, n-ar putea indica o origină săsească a tovărășiilor de feciori ale românilor ardeleni? În stadiul de azi al cercetărilor despre tovărășiile de feciori, nu putem da un răspuns în această chestiune“⁴.

Cadrul geografic limitat, lipsa de informații mai ales, îl constrângea la prudență și nehotărîre, atît cît privește tema limitată la Transilvania, cît și cu privire la origine. Cît privește prima chestiune, (pentru că cea de-a doua se clarifică de la sine), s-ar crede că după atîta vreme, mai bine de o jumătate de veac, să se fi făcut progrese, dar... Cităm din ultima lucrare apărută recent, (1978) „Literatura despre cetele de feciori din alte regiuni, după ce am amintit de Ion Mușlea și Tr. German, se reduce, mai ales dacă ținem seamă de vechimea cercetărilor și de întinderea fenomenului, la foarte puțin“⁵. E clar. Acesta căutînd sprijin la Dimitrie Cantemir, (*Descrierea*), la Burada, găsește foarte „puține indicații în această privință“; la Burada „aproape nimic“, și oricît ar vrea să treacă mai departe, să aibă o perspectivă mai clară, sincronică și diacronică, se lovește de aceeași greutate de care s-a lovit cîndva, (1930), Ion Mușlea, oricît brezaia, turca, capra, (în fond același lucru), ar fi „atestată peste tot în vechea țară“, golul nu putea fi împlinit, cu astfel de referințe, mai mult sau mai puțin vagi.

Așa se explică de altfel, cum Tr. Herseni pleacă și acum, (1978), ca și în 1936, de la cetele de feciori din Țara Oltului...

Dar, ceea ce ni se pare și mai de neînțeles, e că atît Ion Mușlea, cît și Tr. Herseni nu-și dau seama pe deplin nici de propriul patrimoniu

3. Ne gîndim la anii 1937—39, cînd ne-am conceput *teza*, pe aceeași temă, îmbrățișînd, potrivit informației de atunci întreg domeniul nostru de viață românească, lucrarea fiind încadrată și teoretică, potrivit explicațiilor date în literatura mai nouă de specialitate, astfel încît, afirmația făcută de Tr. Herseni, cu oarecare nesiguranță că în limba română n-ar exista „aproape“ nici o lucrare teoretică în această privință, rîmîne de domeniul lipsei de informație.

4. *Obiceiul junilor Brașoveni*, p. 61.

5. Tr. Herseni, Op. c.p. 61. Ne întrebăm: cum să nu se reducă la „foarte puțin“, cînd nici parte din lucrările publicate între timp la noi și despre noi, nici acelea nu-i sînt cunoscute? Ca *intenție*, pentru că nici acest fapt nu e constatat în cartea sa încă de pe vremea lui S. Fl. Marian, se avea în vedere o monografie despre „Junețea la Români“, ce urma să încheie ciclul său de lucrări anterioare (v. Lazăr Săineanu *Istoria Filologiei Române*. 1895, p. 291, apoi: N. Jula, *Lucrări inedite ale lui S. Fl. Marian*, în „Revista de Folclor“. III. 1958 Nr. 5. p. 118. Cum își închipuia S. Fl. Marian să rezolve problema, este o altă chestiune, dar ca material, din ce ne-a rămas, rezultă că se gîndea la o atare lucrare. Pentru „Lăturenție“, în afară de studiul nostru, e de semnalat art. publicat de L. Someșan, în „Gazeta Ilustrată“ din Cluj. 1935 Nr. 12. Din bibliografie, în lucrarea sa, lipsește N. Drăgan. *Curînte și Obiceiuri*, studiu publicat în „Anuarul Arhivei de Folklor“, I. 1933, care ar urma să întreacăpărat în aceeași aparatură bibliografică“.

transilvan, atunci cînd nesocotesc pe *lăturenii* și *lăturenia*, o lărgire considerabilă a sferei de activitate a cetelor de feciori în Transilvania, ce în țara veche lipsește, asupra cărui lucru s-au publicat între timp și anumite studii ce urmau a fi aduse în discuție.

Din această cauză ne vedem siliți a interveni din nou, pentru restabilirea situației precare în care ne găsim în problema întovărășirilor de feciori (și fete), cu deosebire dincoace de Carpați, unde frontul cercetărilor e cu mult slăbit în această privință, schițînd pentru moment, cîteva jaloane ce nu trebuie trecute cu vederea, contribuind astfel la o autenticitate mai susținută, decît cu referire la turcă, capră, brezaie, ațîntîndu-ne atenția deocamdată asupra Moldovei de nord, care nu se vede a fi sub acest raport, altceva, decît o prelungire a stărilor de lucruri din Transilvania, cu deosebire partea sa de sus, (v. harta), pînă ce ajungem la cele menționate de Petre Ștefănuță, adică, pînă la Nistru, la care vrea să se oprească și se oprește și Tr. Herseni⁶.

Căutăm deci să ne situăm pe urmele unei documentări de adevărată continuitate geografică, în cea mai mare parte, (v. fig. 1, 2), pe bază de cercetări proprii. Astfel, în fostul județ Baia, azi Suceava, în satul Drăgușeni, ceata feciorilor e formată dintr-un grup de tineri aleși dintre cei ce joacă, (dansează) mai bine; au un șef al lor, numit *dragoman*⁷. Acesta, dimpreună cu ceata sa, organizează în ziua de Crăciun un dans, (joc) „național“, la o casă anume, unde vin flăcăi și fete și dansează.

Dintre flăcăi, care joacă mai bine, în seara de Anul Nou, se formează un subgrup de „comedieri“, care umblă și joacă pe la fiecare casă în parte, sub conducerea aceluiași „dragoman“.

Conducătorii sînt îmbrăcați în haine subțiri, galbene, și împodobiți cu oglinzi, cordoane, tricolore, mărgel, canafi, etc. Pe cap purtau fes galben, deasemeni, foarte împodobiți.

Privitor la aceeași localitate se aduc completări încă înainte de sărbători, dar mai ales în sărbătorile Crăciunului, flăcăii satului se întovărășesc în cete; aleg un „dragoman“, de care toți ascultă, care nu se maschează și care conduce pe ceilalți, avînd răspunderea tuturor faptelor cetei. O ceată trebuia să aibă neapărat *muzicanți*, vioară și cobză, pe care-i angajează ceata din vreme. Deasemeni, cum s-a văzut, trebuia să aibă „comedieri“, (am văzut cine sînt); aceștia se îmbracă în ȋtari și cămăși galbene, din satin, cu diferite zorzoane pe ei. Revin aceleași elemente de podoabă oglinzi, mărgel, canafi, etc. La picioare au, ca și omonimii lor din Transilvania, *zurgalăi*, legați de opinci, (ca și *lăturenii* din Transilvania, ca și *călușarii*).

În afară de aceasta, dragomanul are cu el un *corn*, din care sună, atunci cînd dă semnalul de încetare a jocului⁸.

6. Petre Ștefănuță. *Hora în regiunea Jurcenilor*, în „Sociologie Românească“, III (1938) Nr. 10. p. 535.

7. Informează Mihăilescu Ion, ca răspuns la chestionarul Nr. 1 al „Arhivei de Folclor de la Muzeul Etnografic al Moldovei“, (pentru care v. lucrarea arătată sub nota 2). Adăogăm că și dregătorii acestea populare, urmărite spațial și în profunzime istorică, ar spori cu mult cunoștințele noastre cu privire la problema ce urmărim.

8. Întîlnit și în alte părți din țara noastră, dar interesant în nord-estul Transilvaniei e întîlnit *buciumul*, din lemn, învelit în coajă de cireș; prin alte locuri din țară, în loc de *corn*, *bucium*, e întîlnit *șignalul*, mai nou.

Întii joacă „comedierii“, apoi se amestecă în joc și *smîrzi*^{8a}, adică mascații, și nu arareori se prind în horă și ai casei, mai ales fete mari. Banii sînt strînși de dragoman.

Amănunte se găsesc în bibliografia arătată mai sus. Înregistrăm în continuare știri cunoscute și lui Tr. Herseni, (cele menționate de Petre Ștefănuță, în *Hora în regiunea Iurcenilor*, către Nistru. Hora era organizată de cîțiva feciori numiți *cămărași*; aceștia au angajați lăutari, deci au și ei „muzicanți“; la horă vin flăcăi și fete — chiar și din alte sate din jur — fără ca să plătească nici o taxă, fretele, cu atît mai mult, nici cele locale, în schimb, dansează cu toți flăcăii. *Se menționează astfel, și aici un fel de lăturenie*. Un anumit *cod* se respectă și aici flăcăii din alte sate, cînd vor să danseze cu fetele din satul cu hora, se adresează mai întîi flăcăilor din satul respectiv. Aceștia fac la început, cîteva învîrtituri, apoi transmit flăcăilor musafiri, fetele. Interesant e că flăcăilor și fetelor din satele vecine, cînd vin aici, li se spun „verișcan“ și „verișcană“, ceea ce corespunde, în unghiul de nord-est al Transilvaniei cu „soț“ și „soată“.

Rămînem tot la Moldova, dar intrăm într-o altă „zonă“ etnografică, diferită. Ea e situată mai spre sud-centru, pentru a aduce în discuție un alt aspect al aceluiași fenomen, complet necunoscut, cînd ceata feciorilor iese în lumină, într-un alt anotimp, cu ocazia *scrînciobului de Paști*. Un aspect nou deci, exemplificat prin mai multe sate, între care și Drăgușeni-Baia, de care s-a mai vorbit, unde, ca și în alte părți din Moldova, ceata feciorilor stă sub ascultarea aceluiași „dragomani“, care, cu acest prilej își țin îndeaproape observație, jocul și „hora“, adică scrînciobul.

Dintr-o cercetare făcută de noi la fața locului, în anul 1976, la Zăpodeni-Vaslui¹⁰, am putut constata că scrînciobului, într-adevăr, i se spune „horă“. Semnalăm atunci¹¹, că practica datului în scrînciob, în acest moment al anului, are un scop — la suprafață pur distractiv — și că e săvîrșită de către feciorii cei mai destoinici, în număr de 3—4, avînd în fruntea lor un *cămăraș*. Ei înjghebează, am arătat cum, scrînciobul.

În Zăpodeni-Vaslui, potrivit împărțirii satului, în cătune, (mahale); în *Cotul de Sus*, *Pe Margine* și *Centru*, în fiecare din aceste puncte există cîte-o „horă“, (scrînciob), în total trei, fără să mai fie socotite și celelalte sate ce țin de Zăpodeni *Portari*, *Ciofeni*, unde se va organiza, în sărbătorile Paștelui, deasemeni „horă“, ca și la Zăpodeni. „Hora“ odată instalată, e pusă în mișcare de patru „boldași“, numiți astfel de la boldurile scrînciobului, patru la număr, iar *grindeiul*, ca să nu scîrție, în timpul învîrtirii, secretă un fel de suc unsuros, care face ca axul dintre *furci*, dimpreună cu *boldurile* și *polițele*, încărcate cu lume, să lunece mai ușor și fără prea mult zgomot.

8a. Smîrd, et. sl. *smrdu*, „murdar. În evul mediu, în Rusia, societatea era împărțită, (ca și la noi) în săraci și bogați (boeri); cei dinții luau numirea de oameni de rînd, *liodj*, „smîrd, stare socială definită (vulgar) ca atare (v. A. Meitzen. *Siedlung und Agrarwesen der Westgermanen und Ostgermanen, Kelten, Römer, Finen und Slaven*. II. 1895, p. 223.

9. v. nota bibl. Nr. 2, pentru *lătureni*.

10. De unde am transferat la Muzeul Satului din București, chiar și scrînciobul, (v. fig. 3—4).

11. v. aceeași notă bibl. 2 privitoare la „Horă“.

Tot „cămărașii“ angajează muzica, un element sine qua non în asemenea ocazii. Spre deosebire de alte locuri, aici muzica e formată din fanfară, care costă scump. Nu se obișnuiește, ca în alte părți, nici tarafe de lăutari, nici orchestre, exclusiv fanfare. Ar fi de-a dreptul de sub-apreciat satul care ar proceda altfel. În afară de bani, muzicanții mai promesc ouă înroșite, pe care le adună „băitanii“ de la fetele mari și alte bucate. Fetele mari sînt obligate prin uz să le dea de mîncare la muzicanți cu *rîndu*, dimineața, la prînz și seara. Această „horă“ se dovedește pînă la urmă a fi un fenomen, nu chiar așa de simplu, cum s-ar crede la prima vedere, ci complex, nu numai sub aspect economic-social-distractiv — cum se va vedea — ci și magic-fertilizator, deoarece vizează îndeaproape belșugul, roadele cîmpului, în special creșterea cînepii, sănătatea, etc. Intră deci în complexul datinelor de care ne ocupăm, și nu trebuie privit ca un fenomen distractiv-momentan, ca un moment din viața satului, scurt efemer, cum de altfel ne-am închipuit și noi înainte de a-l cunoaște mai de aproape.

Instalarea „horei“ e făcută cu un anumit scop: acela de a fi ridicăți oamenii „peste grindei“, adică la mare înălțime. „Trasul în horă“ cum spun localnicii, constituie un eveniment însemnat în viața oamenilor din Zăpodeni și împrejurimi.

Datul în scrînciob respectă o anumită regulă în ziua întii de Paști se dau în scrînciob *gratis* fetele și mumele lor; fete cu fete, femei cu femei. Bărbații nu se dau în scrînciob în prima zi de Paști, aceasta fiind considerată *ziua femeilor*. Atenția în întregime este îndreptată asupra lor.

În afară de ridicarea în aer, la înălțime, cu ajutorul scrînciobului, pe același loc se fac și jocuri, se dansează. Cămărașii în această zi trebuie să fie foarte atenți, „ochi și urechi“, să nu piardă din vedere vreo fată sau vreo mamă, să nu fie dată în scrînciob, deoarece, a doua zi de Paști, toți flăcăii umblă prin sat, din casă în casă, cu muzică, primind în schimb bani și alte daruri. Acestui obicei — umblet prin sat — i se spune *vălărit*¹². În atare caz, flăcăii, umblind prin sat cu *vălăritul*, pe lângă faptul că n-ar scăpa de observații ca acestea: „mulțumesc că m-ai dat în horă, ca să am cînepă la vară“..., ar pierde și colacul, sau cozonacul așteptat de feciori, cu acest prilej, mai ales de la fetele mari (v. fig. 3—4).

Femeile în special, țin la datul în scrînciob. Atunci se aude, spunîndu-se către „cămărași“ „bădie, (sau) cumetre, să ai grije să mă dai huța în grindei, ca să crească cînepa înaltă și subțire...“¹³.

Cînd, din cauza rotirii scrînciobului, balansul leagănelor, (polițelor scrînciobului), este prea mare „unele femei de jos, de la pămînt, strigă la cele de sus:“ deajuns cumătră, că are să se *pătulească* cînepa“... (A se pătuli, în graiul locului, însemnînd a se culca la pămînt). Menționăm faptul că s-ar putea face o apropiere — ca sens — între aruncatul în „țol“ (cergă), practică întîlnită în unele sate din Țara Oltului, (Făgărași), ca Sîmbăta de Sus, Breaza, Ucea de Sus, Netotu, Lisa,

12. Vălărit, cuvînt și practică cunoscută pînă la un timp, mai ales în Vrancea (v. Simion Hîrnea. *Obiceiurile din Vrancea*, în „Izvoarașul“ XV. Nr. 5p. 191 și Ion Chelcea. *Cu privire la cultul fîntînilor*, p. 58. Vălăritul ca denumire fiind cunoscut însă și prin alte locuri din țara noastră, ca spre exemplu, Brăila. Te-leorman; îi e cunoscut și lui Niculiță Voronca. *Studii*, p. 384. (v. mai departe studiul de față).

13. Ion Chelcea. „*Hora*“ de la Zăpodeni-Vaslui, nota 2. bibl.

precum și în Scheii Brașovului de altă dată — și ridicatul la înălțime, cum se spune, „peste grindei“, cu ajutorul scrînciobului, vizîndu-se, în afară de creșterea „înaltă și subțire a cinepii“, *lustrația prin aer*, reprezintă probabil un vechi rit de inițiere al tineretului într-un anumit moment al anului ¹⁴.

Dar, gama formelor de întovărășire a feciorilor, cu diferite ocazii, în Moldova, e relativ variată și plină de înțelesuri. Prin cele de mai sus am vrut numai să sugerăm cititorului cam pe ce teren ne aflăm, atunci cînd trecem Carpații, mai ales dinspre Transilvania spre Moldova de sus, unde se întinde o pînză de sate ce articulează pînă la Nistru același timbru, cu modalități proprii, de la caz la caz (v. harta).

Vălari — Vălărit. Cu vălăritul întilnit de noi la Zăpodeni-Vaslui, se deschide un nou capitol în problemă, necunoscut etnografiei cetelor de feciori. Într-adevăr, despre vălărit s-a scris foarte puțin. El avea este menționat ¹⁵. Ancheta noastră deschisă, cu privire la „hora“ de la Zăpodeni-Vaslui, are darul de a atrage din nou atenția, dar n-ar fi fost posibilă o încadrare în problemă, îndeajuns de bine pusă la punct, dacă Adrian Fochi n-ar fi publicat răspunsurile la chestionarul Neculae Densușianu ¹⁶, care a favorizat în grad superlativ informația cu privire la forma și conținutul ce îmbracă treapta de vîrstă cunoscută sub această denumire (vălari-vălărit).

Vom înțelege acum, că vălăritul, ca formă de manifestare a tineretului în viața satelor noastre din Moldova, ocupă o mare suprafață,

14. Într-adevăr, în afară de încercarea puterilor, rit de inițiere, datul în scrînciob de Paști, s-ar părea că n-ar avea alt scop, dar din studiul ce întreprindem aci, mai rezultă și altceva. Ca informație cu privire la datul în scrînciob v. și Fr. Sulzer. *Geschichte des transalpinischen Dazien*. Wien. 1788. p. 319; Al. Matceevici. *Sărbătorile de la Paști pînă la Rusalii*. K.E.V. 1913, la P. V. Ștefănuță. *Bibliografia Folklorului Basarabean*, în „Arhiva de Folklor“. III. L935. p. 185, apoi D. Zelenin. *Russische Ost-slavisches Folkskunde*, 1927. p. 364, unde, darea în dulap e considerată ca o petrecere exclusiv pentru fete, avînd caracter profund agrar, și Ion Chelcea. *Obiceiurile de peste an în două sate din Almăj* (Banat), în „Sociologie Românească“. 1939. Nr. 4—6. p. 286—69, unde rolul jucat de *juni* e incontestabil; cit. privește semnificația, v. dr. Edm. Schneeweis. *Grundriss des Volksglaubens und Volksbrauchs des Serbokroaten*. 1934. p. 44, 187, unde acesta clasifică datul în scrînciob ca o vraje prin analogie („Bewegung-szauber“), ca o acțiune homeopatică, în sensul magic atribuit de Frazer, ce-și are rădăcini în aceea că îndeplinirea unei dorinți poate fi influențată prin reprezentarea însăși a exemplului, ca de pildă, grăbirea căderii ploii prin papură; tot astfel prin vraja mișcării la înălțime se provoacă... creșterea cinepii; prin vraja înălțimii („Hochzaber“), prin ridicarea în sus la un moment anumit al anului, se influențează creșterea recoltei, belșugul. Ca și la noi, între Crăciun și postul Paștelui, la Serbo-croați e de luat în considerație datul în scrînciob („Schaukelbräuche“). În afară de scrînciobul obișnuit Iuljaška, se face prin pomi, prin (. . . .) crengile lor și *vitac*, sau *viteška*, (d. vitlati, a întoarce, a roti, a învîrți, de pus în legătură cu indg. *uei*, ridicare, sucire.

15. Deși menționat de Niculiță Voronca, încă din anul 1908 (v. *Studii de Folklor*. 1908. p. 37; în afară de Simion Hirnea despre care s-a vorbit, nu știm să se fi mai scris ceva.

16. Adrian Fochi. *Datini și cresuri populare de la sfîrșitul secolului al XIX-lea*. Ed. Minerva. 1976. p. 386.

(v. harta), în care intră și Vrancea, chiar și Dobrogea¹⁸. Și astfel o mare pată albă de pe harta întovărășirilor de feciori de la noi, e acum eliminată. S-ar putea spune, nu la timp, deoarece, cunoașterea a avansat extrem de încet, dar în modul cel mai deosebit — acum — dat fiind mijloacele noi de informație.

În ciuda termenului de *vălărit*, încă nelămurit din punct de vedere etimologic, vom căuta să insistăm. (Dicționarele nu-l menționează). S-ar putea spune, ca început, că *vălăritul* se practică, (doar în unele locuri), la două date deosebite din cursul anului în sărbătorile de iarnă și de primăvară, la Paști, momentul din urmă, cum se va vedea, fiind cel hotărâtor.

În unele locuri *vălăritul* este practicat de către „toți flăcăii din sat“, în altele de „ceata din toți flăcăii satului“ (Șendreni-Covurlui); „de către toți flăcăii dintr-o mahala“ (Mastacani-Covurlui); de către „flăcăii care joacă-n horă“, (Puești-Tutova); de către tinerii „asociați și angajați cu lăutari și scrinciobul“, (Negulești-Tecuci); de către „o grupă sau două, după numărul cătunelor“, (tot Moldova).

În ceea ce privește așa numitul „colindat“ : „umblau prin sat din casă în casă“; sau „de la casă la casă“; pe la toate casele“; „înainte numai la case cu fete mari“, (Vaslui, fără localitate); „și numai la aceste case“ (Sălceni-Tutova). Multe răspunsuri cu acest caz restrictiv „la case cu fete ieșite la joc“, (Mircești-Vaslui); „unde sînt flăcăi și fete mari“, (Scorțaru Nou-Brăila); „umblă însoțiți de lăutari“, (Romanul-Brăila). Multe sate sînt în aceeași situație.

Ajunși în fața casei, salută „Hristos a înviat!“ (Mogoșești-Iași); „cîntă unu două cîntece și la mulți ani“; „cîntă Hristos a înviat“; „joacă o horă în ogradă“, (Nicorești-Tecuci); „joacă o horă“ (Furceni-Cosmești-Tecuci); „joacă în curtea casei“, (Puești-Tutova); „joacă puțin în casă“, (Sălceni-Tutova); „cîntă, joacă, dau din pistoale“, (Godinești-Tecuci două răspunsuri); „ridică pe copii, urîndu-le la toți să trăiască la mulți ani“, (și pe cei mari); „invită fetele la petrecerea lor, la scrincioabe“, (Răchitoasa-Tecuci); „asta ține de invitație la jocul și scrinciobul lor, de la crîșma satului“, (Giurgeoia-Bălănești-Tecuci).

În sărbătorile de iarnă, la sf. Ion și Bobotează flăcăii, umblînd din casă în casă, ridică pe oameni în sus, strigînd „hăp, hăp, hăp“²⁰; flăcăii se adună la Crăciun și Bobotează și a doua zi de Paști. Se procedează la fel la Crăciun primesc colaci de casă, iar la Paști, ouă, pască, pe care le mănîncă împreună.

Deci, de anul Nou și la Paști. Pentru aceasta primesc și „bacșiși“, cițiva „pitaci“. De remarcat că în cazul cînd colindă la Anul nou, colacul e făcut anume pentru acești colindători; la Paști primesc în schimb ouă roșii (Bosia-Iași).

17. Iată localitățile de unde s-au primit răspunsuri: Băleni, Caradinești, Piscu, Smulți, Filești-Covurlui. Sinești, Prisăceni-Iași, Rădeni-Botoșani, Negulești, Buda, Brăhăești, Condrachești, Corbasca, Corod, Furceni, Tg. Iești, Cohor-Tecuci; Tudor Vladimirescu, Surdila, Găiseanca, Românul-Brăila; Cîrja, Iești, Obîrșeni-Tutova; Vaslui, precum și alte localități ce se vor menționa pe parcursul expunerii noastre la locul cuvenit.

18. Din Dobrogea avem puține știri, șeful grupului de *vălari* ni se spune că se numește saiegiu, (d. turc. saıjeıy, cel ce numără oile spre a fi impuse, percepător; „flăcăii, care în noaptea din Ajunul sfîntului Dumitru, umblă cîntînd cu cîlăritul“ (Scriban. *Dicționarul limbii românești*, s.v.)

19. Adrian Fochi. Op.c.p. 358, 360.

20. Ibid. p. 361.

E tot așa de interesant de constatat că prin vălărit în popor se înțelege „tot un fel de colindat“ ; a merge cu vălăritul înseamnă a merge cu „hitirisitu“ (felicitatul) prin sat (In negr. *heretize* înseamnă fericit). E prea puțin spus, dar înțelesul e cel acordat de popor²¹.

Șeful cetei se numește *vătaf*, una dintre denumirile cele mai des întâlnite în tot cuprinsul țării, (cu deosebire în Transilvania), iar cel ce strânge darurile, se numește *cămăraș* (Buda-Tecuci, Ionășești, Filești, dar și Perieni-Covurlui, unde ni se spune că acesta „împacă muzica“, adică o tocmește. (Relație primită direct în anul 1958). Termenul de „cămăraș“, ca dregătorie populară e predominant în Moldova. Acesta adună ouă și cozonaci, (ouă roșii și albe), dar nu numai atât, pentru că se menționează, că în afară de ouă, pască mai primesc și „altele“.

Dar, cred că e mai bine să continuăm : „primesc ouă roșii și colaci“ ; „li se dă ouă roșii și colaci făcuți înadins de fetele mari“, (Sălceni-Tecuci) ; „primesc bacșișuri bănești, iar de la fete cozonaci și ouă roșii“, cu mențiunea „dacă fata nu dă colacu, o dă afară din horă... (Lupești-Covurlui).

Există un aspect particular asupra căruia urmează a stărui : scrînciobul și hora, strîns legate laolaltă, (cum s-a văzut de altfel și la Zăpodeni-Vaslui), revin ca un leit-motiv. Scrînciobul de obicei e instalat la cîrciumă, unde se află, (pe alt nume spus — prin alte locuri), *dulapul*, unde se petrece cu lăutari, tocmiți de flăcăi ce practică vălăritul și unde flăcăii rămîn pînă tîrziu noaptea. Aci vind pe băutură, parte din ouăle strînse, cîrciumarului, pe vin și tot aci fac masă comună. Între vălari și cîrciumar există un adevărat contract, chiar dacă nu e scris și semnat. Cîrciumarul le da vinul promis, pentrucă vălarii au instalat „hora“ la el și i-a făcut, cum se spune, „dever“.

Dar să aducem în discuție și lăutarii, care, în complexul sărbătoresc ce are loc, permit prin cîntec și joc transpunerea omului pe un cu totul alt plan decît cel „cotidian“. Deci, încă odată, lăutarii, fără de care n-ar fi veselie și voie bună. După unii informatori aceștia cîntă trei zile de Paști, după alții, vălarii tocmesec lăutarii, pe mai multe sărbători (Ionășești-Tecuci). Doi flăcăi îi tocmesec pe aceștia. Ei reprezintă ceața vălărilor. Plata lăutarilor este o problemă, nu numai în Moldova ci și în alte părți din țară, deoarece, plata se face anticipat de către aceștia, așa încît, grija cea mare a lor e ca să scoată suma. Tocmirea lăutarilor se face luînd asupra lor o mare sarcină materială. De aceea în unele locuri, angajamentul lăutarilor se mai numește și a *cumpăra satul*, fiind în cazul de față, interesată întreaga comunitate satească. În alte locuri se spune, nu a cumpăra, ci a *vinde satul*²⁷.

*

„La sfîntu Vasile plugărie, la Paști vălărit“ (Vrancea)

Trecem la vălăritul din Vrancea, unde am anchetat personal. Observăm că și prin vălărit, ca zonă etnografică, Vrancea rămîne strîns legată de Moldova. Cel mult s-ar putea spune că spre sud Vrancea constituie o *limită*.

21. Ibid. p. 358.

22. Ion Chelcea. *Organizarea tradițională*, nota 2 bibl. p. 352.

Unul dintre folcloriștii de seamă („amatori“), vrînceni, Simion Hirnea, consideră vălăritul ca cel mai însemnat dintre obiceiurile vrîncene²³. Vălăritul în Vrancea are loc tot la Paști, cînd vălarii se împart în cete — și după ce primesc binecuvîntarea preotului, pornesc, spune acesta, cu un steag alb în fruntea cetei, din casă în casă, ducînd pretutindeni urări de sănătate, belșug și noroc, cu care ocazie ridică în brațe pe copii și tineret, lucru observat și pînă aci, în schimb primesc daruri pască, cozonac, ouă roșii, bani.

Simion Hirnea pune pe seama vălăritului chinurile lui Hristos și spune că aceștia, vălarii, ar reprezenta pe „ostașii lui Pilat“, iar steagul ar reprezenta... felinarul cu care ostașii lui Pilat, în tovărășia lui Iuda vinzătorul, urmăreau pe Mintuitor, iar ridicatul în brațe ar înlocui sărutul diavolesc dat de Iuda lui Hristos, „pentru a-l cunoaște ostașii“. Nu se respinge ideea că vălăritul n-ar fi un obicei „păgîn“, dar susține că acesta „răscolește în sufletele credincioșilor, amintirea chinurilor celui răstignit pe cruce pentru binele omenirii“²⁴. Desigur un mod de a interpreta datina, caracteristic sieși.

Prin cele de mai sus am vrut să arătăm poziția față de vălărit pe care o adoptă un folclorist local, interesantă ca mod diferit de punere a problemei.

Prin anii 1957 am anchetat și noi în Vrancea. Din informațiile ce ani primit rezultă următoarele: redăm textual: „cînd ghin Paștili, (flăcăii) să fac cete; vin vălarii, luni dimineata. Duminică nu. Sînt sfinții Paști...; la fiecare casă le dă cite 20—30 de lei — 10; nu-i obligă nimeni; bani, ouă“.

La Năruja să dă pască, ouă, bani. „Dup-aia să duc la crîsmă și le-mpărtășc; fac masă mare, taie păștile, vin mamele cu fetele. Stau și ele la băutură. Dup-aia le pune la dulap. Ei plătesc. O pui la dulap, o chemi la horă, o joci. Darîndu să chiamo la horă. (Să joacă) sirba, bătrîneasca, de doi să juca“.

„Alegea pă unu dă strîngea bani, covrigi, (să chema) casier. Era d-o dragoste. Să strîngea și fete-n cete. Aștepta să le ia la joc“²⁵.

Tot în legătură cu vălăritul „alegea unu care era cloșcar, (care ducea ouăle), și unu pascar, care ducea pascile“. Sub raport organizatoric: la început s-aduna „grămadă la un loc, apăi s-a dat pă cătune“.

Dispersarea cetelor de vălari pe cătune, la Năruja-Nistorești, pare a fi consecința unui incident local, deoarece, ducîndu-se flăcăii cu plugu, (plugușorul la sf. Vasile), au făcut exces de timp: „să ducea cu plugu toată noaptea“ și primarul, a simțit nevoia... să-i planifice; i-a-mpărțit pe cătune, „un singur rînd, fiecare cu cătuna lui“... Desigur, că flăcăii, în urma acestui fapt, s-au răzburat, (pentru că primarul a atentat la... libertatea lor). Ce-au făcut? „Lei dă ciudă i-au pus balamaua de din-afară“, adică, l-au încuiat în casă pur și simplu. („Primarele“ se chema Constantin Gogu din Năruja).

Iată deci o întîmplare cu consecințe... organizatorice. Desigur că la origine, gruparea va fi cuprins întreg satul. Pe lîngă ce acesta se mărește și cetele-și vor restrînge jurisdicția în ceea ce-i privește. Po-

23. Simion Hirnea răspunde prin acest articol altui articol „injuriu“, publicat în „Izvoarașul“ 1936, nr. 5 p. 191, are deci un caracter polemic.

24. Inf. Maria Toader, 68 ani. Nistorești-Vrancea (1957).

25. Pentru cele arătate mai sus inf. Ștefan Șuşu, 77 ani. Năruja, cu 5 cl. primare.

trivrit acestei dezvoltări sâtești, ei încetînd a mai colinda „grămadă la un loc“, așa cum informează cel anchetat în ziua de 5.III.1957.

Dintr-o grupare se pot face și două — în acest caz se zice : două vălăreturi“, pentru ca la nevoie să se adune din nou într-una singură.

Încă un amănunt ce urmează a fi reținut : înainte vreme, vălarii, a doua zi de Paști plecau în vălărit, dar înainte de plecare, se duceau la biserică, unde popa le făcea slujbă („moliftă“) lucru menționat și de Simion Hirnea. Pe cînd azi (1957), nu se mai duc la biserică²⁵. Desigur, ascendența bisericii, înainte vreme, va fi fost mai mare, nimic de zis, ne interesează însă raportul dintre aceasta și gruparea de vîrstă, care în Vrancea observăm că merge pe o recunoaștere formală din partea acestora.

Accentul pus constant pe treapta de vîrstă, cu referire la cele două sexe, se observă destul de fățiș — și în Vrancea — de altfel ca pretutîndeni.

Pentru mersul cu vălăritul flăcăii primeau, ca și în restul Moldovei, ouă. Întreb, ce fel de ouă ? Și mi se răspunde, „scrise“, adică încondeiate, „picate cu ciară“ ; primeau „cozonac cu brînză“ ; numai aceia care aveau fete mari îi întîmpinau astfel.

Raportul dintre flăcăi și fete este destul de strîns. Are un aspect, ca să ne exprimăm astfel, profund sociologic : „ș-apăi flăcăii chemau fetele la joc, le didea-n dulap, le cinstea la dulap“ ; se-nțelege, în fața lumii ; „în fața mă-si, în fața ta-so“. Sintem în prezența unui act ceremonial, cu implicații și în viața reală, dar și în cea ideală. Intrăm cu vălăritul astfel, într-un consens confirmat de vreme și de generații succesive, ajungînd pînă la noi.

Nu ne putem despărți de Vrancea, fără a insista asupra modului cum se făcea pască, ce o primeau vălarii. E un lucru secundar, dar complementar celorlalte referințe ce am primit. Prin aceasta năzuim spre o prezentare, firește, cît mai integrală, atît ca fapt propriu-zis, cît și ca sens, acesta rezultînd din înseși țesătura faptelor, a vălăritului.

Pasca era făcută din făină de grîu cu albuș de ou ; cu gălbenușul doar „îl minja, de făcea lux la pască, cînd o scotea din cuptor“.

„Plămada“ o făcea cu albuș de ou și cu brînză de oaie : „amesteca făina de grîu ; făcea piine cu *răsărită* (drojdie) ; făcea un fel de scorțar (foaie). Punea niște cruci și între cruci, plămada ; o așeza ghine, ca un așternut ; crucile erau făcute din piine ; îi făcea bulbuc ; cînd o scotea o muruia, îi da o culoare de lux“, (cum s-a văzut, cu gălbenuși de ou).

Plata ce urma s-o primească vălarii pentru vălărit, în Vrancea se numea „dajdie“ (un leu sau doi, după timp), ceea ce dovedește că era bine codificată de vreme.

La această reprezentare de gală fetele „sta în așteptare, dacă nu să ducea să le ia, o găsea că e urîtă, (sau) de neam *calic*, nu-i da dajdia“, (deși) băieții erau obligați să le cheme la horă și le „dădea și-n scrîncem“.

La vălărit, la casa cu fată mare, se aflau pe masă pînă la 12 ouă „închistrite și înroșite cu buruieni, pască și bani, (50 de lei)“. Darurile erau descoperite. Băieții stringeau darurile în *glugi*, știm ce : ouă, pască, cozonaci²⁶.

26. Același informator.

Colindatul, ce are loc în cadrul sărbătorilor de iarnă și care cuprinde Transilvania, se extinde și în Moldova de sus, spre est pînă la Nistru. El e considerat de noi ca o arie bine definită, atît în ce privește anotimpul cînd are loc, cît și ca forme de manifestare. Dar tot atît de bine definită se reliefează și vălăritul, ce răspunde altui anotimp: coincide cu sărbătoarea renașterii naturii, în care cade și Paștele creștin, sf. Gheorghe. Prin aceasta secțiunea între două zone și arii distincte, primește o clarificare deplină (v. harta).

Acolo unde se spune că vălăritul are loc în două răstimpuri, la Anul Nou și Paști, mai mult ca sigur că ne aflăm la o zonă de contact, de interferență a celor două anotimpuri dar și zone, pentru care motiv se face și contaminarea între cele două practici. Dar în rest, ne găsim în prezența a două forme distincte de manifestare, cu accente proprii lor.

În ceea ce privește vălăritul, pe lingă horă, comună și colindatului propriu-zis din sărbătorile de iarnă), pe lingă raportul strîns ce se dă între cele două sexe și de aceeași vîrstă, iarăși comun, avem un element cu totul nou scrînciobul și crișma ca punct de concentrare a cetei vălărilor, ce nu mai e comună cu aria colindatului propriu-zis. Individualitatea vălăritului prinde contur, astfel, prin caracteristicile ce-i sînt proprii. Ajungem deci să controlăm o arie deosebită a cetelor de feciori în Moldova, distinctă, nu numai prin nume, dar și prin formă și conținut, ridicatul în sus a celui vălărit, datul „peste grindei“, lipsa incantației colindelor, proprii colindatului, etc. sînt elemente distincte ce caracterizează vălăritul.

Deci vălăritul se înscrie pe portativul formelor stringerii feciorilor în ceată — are și el de adus lumii mesagiul său. S-ar putea spune că nu numai arheologia descoperă tezaure ale trecutului, zi de zi, ci și etnografia își aduce în cîmpul cercetării descoperirilor sale, completîndu-le pe cele dintii. Mesagiul deci cu anumite semnificații, asupra cărora vom stărui către sfîrșitul expunerii.

Ciurlezitul-iordănitul

Ne grăbim pentru că ne așteaptă un alt capitol, alte forme de manifestare ale aceleiași clase de vîrstă, într-o altă arie ce se înscrie în cuprinsul hotarelor țării noastre, tot așa de puțin cunoscută și tot așa de încărcată cu multiple înțelesuri, dacă nu precumpănește pe cele aflate pînă acum. E *ciurlezitul-iordănitul*.

Astfel, pentru a umple un gol într-adevăr, în care sîntem lipsiți pe de-a-ntregul de cunoștințe, va trebui să vedem ce se petrece în Muntenia și Oltenia, aruncîndu-ne privirile asupra acestui „obicei“, în care cetele le feciori apar din nou, obicei cunoscut sub denumirea de *ciurlezi (ciurlezit), iordănituri (iordănit)*.

Spre deosebire de „Focu lu Sumedru“²⁷, obicei practicat exclusiv de copii, terminologia privitoare la ciurlezi-iordănituri, e cu mult mai concisă. Nu sînt de luat în considerație decît doi termeni, acela de ciurlezi și iordănituri. Cît privește etimologia cuvîntului ciurlez, nu sîntem pe deplin lămuriți, (ca de altfel și pentru vălărit)²⁸, dar ca func-

27. Asupra căruia am făcut o comunicare la Tîrgoviște, în cadrul Festivalului Național „Cîntarea României“. Ed. II-a 1978.

ție, obiceiul ar viza același scop, ca și iordănitul, cel de-al doilea termen ce se folosește mai cu seamă în sudul Munteniei și Olteniei (v. harta)²⁹.

Urmărind extensiv-geografic, observăm că ciurlezi-iordănituri, ca termeni ascund același lucru, dar că în anumite zone geografice se despart, devin aproape, aproape „zone etnografice”; nu numai ca terminologie, ci și ca mod de a se practica obiceiul: ciurlezii ocupând anumite suprafețe ce se suprapun regiunilor deluroase-muntoase, (din Muntenia și Oltenia), pe când iordăniturii ocupă regiunile joase — geografice de sud — până spre Dunăre, și poate — n-am cercetat — merg și mai departe, până peste Dunăre. De aici ar rezulta că atât terminologia sub care se ascunde practica ciurlezi-iordănituri, cât și modul de a ciurlezi-iordăni, se împarte în două; chiar acțiunea ca atare a ciurlezitului-iordănitului este denumită altfel în nord se zice a ciurlezi, de unde *ciurlezi*, pe când în sud a iordăni, de unde *iordănituri*. În nord se înregistrează „le ciurlezează”, se înțelege, pe fete; „ii ciurleza”, se-nțelege, pe băieți, pe oameni, între care și pe femei.

S-ar putea menționa și satele pe unde se auzea astfel: în Muscel Podul Dimboviței „ciurlez-bobotez”; în Rucăr se putea înregistra la un moment dat (1932), ceva și mai mult „ciurlez-bobotez/vară peste vară/capu să nu te doară”. Aluzie la forța terapeutică a faptului de a fi ciurlezit.

Vasăzică, sudul e cu iordan-iordănituri, terminologie pe care o întâlnim și la Iordache Goleșcu³⁰, pe vremea sa (1845), ceea ce dovedește că ne aflăm în sudul zonei, unde Goleștii își aveau reședința lor, Iordache Goleșcu se afla deci în zona cu iordănitul, nu cu ciurlezitul, de care nu amintește nimic.

Cine acum săvârșește obiceiul și la ce dată?

O întrebare s-ar putea pune deci: cine anume intră în scenă? (Pentru că până la urmă și ciurlezitul-iordănitul, cum se va vedea, e o acțiune dramatică, având substrat magic-religios). O indicație că nu ne aflăm în strat, adstrat, ci într-un strat cultural de adâncime, având caracter arheologic-preistoric.

Potrivit unor date, (întilnite prin dicționare), ar reieși că practica de care ne ocupăm, (a ciurlezi-iordăni), ar fi îndeplinită de copii, ceea ce nu corespunde adevărului. În cazul de față, n-ar fi exclus să avem de-a face cu anumite localități ce cad în afara arealului propriu-zis, cunoscut de noi, caracterizat prin practica ciurlezitului-iordănitului de tip ceată, întovărire a feciorilor. Mai poate fi însă și o altă explicație

28. Pentru ciurlez, (pl. uri) A. Scriban în al său dicționar (1939), trimite la *ciurez* (huhurez), aluzie la glasul acestuia, adică al ciuhurezului, adăugând că la Bobotează copii umblă cu un „sfistoc (pământuf), stropind și strigând „ciurez-bobotez”. Cuvântul nu e înregistrat nici de Tiktin. Rum-Dtsch-Wrtb. în schimb îl are pe *ciraleisa* d.ngr.kjrie-eleison „Doamne miluiește”, numele sub care apare obiceiul în regiunea Năsăud, designind prin aceasta împotrivirea față de un anumit duh necurat (față de dracu), după care copii ar purta prin sat o cruce de lemn împodobită, cu care ocazie strigă „chiralesa”, în alte părți „ciralesa”.

29. Asupra cărui termen sîntem împăcați. Pentru iordănit, et comp. vsl. Iordnu, numele riului Iordan din Palestina, care se varsă în Marea Moartă și în care a fost botezat Isus Cristos; de aici ceremonia stropirii cu apă sfințită, în amintirea acestui eveniment. Deși unu dintre înțeleșurile (cel creștin) ce se poate da iordănitului-ciurlezitului de care ne ocupăm.

pînă la un timp — chiar și în zilele noastre — noțiunea de clasă de vîrstă era necunoscută. Ea își are originea în cunoașterea etnografiei-etnologiei popoarelor extra-europene, de unde a pătruns și la noi, tirziu; pînă aci obiceiurile fiind apanajul copiilor în cea mai mare parte, (lipsește deci, de un sens mai adînc).

Dimpotrivă, potrivit celor mai multe date ce deținem, prin cercetări de teren, personale și de arhivă folclorică, rezultă că practica ciurlezitului-iordănitului e dusă la îndeplinire exclusiv de băieți mari, ieșiți la horă, de flăcăi, echivalent în Transilvania cu feciori, juni³¹, îndeajuns de în stare să facă față obligațiilor ce le revin, săvîrșind o practică populară la care sînt chemați prin tradiție îndelungată să ia parte în mod efectiv.

Să exemplificăm în Pietroșița, Raci-Dimbovița, nici nu se mai pune problema, fiind vorba de „flăcăi“; în Băjești-Muscel, li se spun „băieți“, în Davidești, același județ, unde am anchetat personal (1932), „flăcăi vojnici“; tot astfel în Valea Popii, răspunsul nu suferă nici un fel de dubiu. Prin Glimbocata-Dimbovița li se spun „flăcăi“; pe alocuirea, ca în Băleni-Români, același județ, e vorba (prin deviație), chiar de „oameni de curînd însurați“³²..

În general starea de ciurlez-iordănit coincide cu vîrsta băieților mari de însurat, ce se bucură de un anumit statut social, de privilegiul ce-l au de a intra în rîndul ciurlezilor-iordănituri și de a săvîrși, strict vorbind, o practică populară care necesită și forță musculară.

Cit privește data la care are loc ciurlezitul-iordănitul, informatorii în unanimitate dau ziua de sf. Ion 6—7 ianuarie, sărbătoare ce ar intra în rîndul datinelor de iarnă.

Pentru înțelegerea însemnătății ce se atribuie acestei date, de popor, va trebui să consemnăm sfera de înțeles ce i se atribuie. Aceasta ne va fi de un mare folos la explicația propriu-zisă, ce se va da practicei ciurlezitului-iordănitului. Astfel, în Dragoslavele-Muscel, în ajunul Bo-

30. Monica Budiș. *Elemente folclorice și etnografice în opera Goleștilor*, în „Museum“-Golești. 1978. p. 478. Sînt și unele excepții de la această regulă. Spre exemplu, în Mățău-Muscel, (azi Mioarele), e folosit cuvîntul ciurlez, pe cînd în Chiliz, cătun afectat acestui sat, e folosit cuvîntul iordănituri. nu ciurlezi. Influența vicții de oraș, mai apropiat de Chiliz e deci evidentă. Între cele două denumiri, ciurlezi-iordănituri, ca extensiune geografică premiază a doua, ca vechime, e greu de spus.

31. Pe provincii, în general sînt folosiți termenii de feciori, juni, aceștia din urmă, pînă în Banat (v. În Chelcea. *Obiceiuri de peste an*, p. 263; e folosit și de S. Fl. Marian; în satul Boteni-Muscel (Condica pentru căsătorii din 1879, de la biserica „S. Parașchiva“), în loc de „holtei“, se spune „june“, la fete „jună“. În Moldova e folosit cuvîntul „băitan“, sub care va trebui să înțelegem un băiat de 18 ani. Pentru aceeași problemă, v. și studiul nostru, *Dragomanul ca băiat de 18 ani*. Pentru aceeași problemă, v. și studiul nostru, *Dragonul ca dregătorie populară*, p. 66, unde apare băitan(i). În Muntenia și Oltenia predomină, pentru fecior, june, băitan, acela de flăcău(l), cuvînt sub care va trebui să înțelegem, ca și pentru celelalte denumiri, vîrsta dintre copilărie și pînă la starea de om însurat, (chestiune discutată de noi în *Organizarea tradițională*, p. 348—350. Ceva mai spre sud-vest, pe Valea Timocului, un nume diferit se ivește printre românii de acolo, acela de *dănac*(ci), ca o influență a limbii bulgare, (et. comp. hg. danak-flăcău).

32. Tot astfel în Bogza-R. Sărat. Răsp. la Chestionarul N. Densușianu (mms) vol. 12, p. 70, 485.

botezei, cînd umblă preotul prin sat pentru stropitul cu apă sfințită, a caselor și oamenilor, pe unde sînt fete mari, acestea pun sub pragul pe unde trece „popa“, mărgelele de la gît, crezîndu-se că se mărită pînă la anul ; în aceeași zi și același sat, cînd se face „aiasma cea mare“, în afara bisericii, finii vin de sărută mîna nașilor și le dau luminări. Astfel încît, nașii care au fini mai mulți, pleacă pe la casele lor cu „brațul plin de luminări“ ; tot în aceeași zi și același sat, se ia de la biserică „aiasmă“, de către fiecare familie, întrebuițată peste an contra „diferitelor îmbolnăviri ce ar încerca omul, precum și pentru aiesmitul vaselor³³.

În alte localități, ca Preuțești-Suceava, se crede că în această zi, Irod i-a tăiat capul sf. Ion Botezătorul, „pe curechi“, și de aceea, în această zi se postește³⁴.

În general, cum se știe orice sărbătoare este legată de către popor, de viața unui sfînt, considerat martir, în cazul de față, sf. Ion Botezătorul considerîndu-se ca atare. Atenția se polarizează deci asupra lui, care, se crede că a stat 30 de ani într-o scorbura de copac, de frica păgînilor, din care cauză e considerat cel mai de seamă dintre sfinți, care singur a fost vrednic a pune mîna pe capul lui Isus Cristos și a-l boteza. Din această cauză e lesne de înțeles, cum ziua de sf. Ion, ca sărbătoare, e considerată ca o zi de mare veselie. Se crede chiar că cine nu veselește în această zi, va fi trist tot anul. Și oamenii vor să fie veseli.

Sînt mulți sfinți Ion, dar cel mai mult se sărbătorește cel din ziua de 6 ianuarie (Albești-Olt) : „fiindcă e nașul lui Hristos“ (Dobreni și Hlăpești-Talpa, județul Neamț) ; sărbătoarea semnifică „botezul lui Hristos — și atunci fuge necuratul din apă“ (Nenciu-lești-Teleorman)³⁵.

Iordanul și sf. Ion trece în popor drept „sărbătoare mare“ ; „zi mare și sfință“ ; „sărbătoare foarte mare“, socotită ca fiind „din cele mari de peste an“ ; „cea mai mare“ ; „dar nu ca Paștele“ ; „ca și Boboteaza“ ; „la fel ca și sfîntul Vasile“ ; „la fel ca Paștele“ „ca Paștele și Crăciunul“ ; „cel mai mare Ion de peste an“³⁶.

Amprenta ce o lasă creștinismul asupra sărbătorii respective rămîne puternică pentru mulțime.

Intră în considerație nu numai viața omului, dar și a vitelor lui, a tot ce-l înconjoară. În această zi fiecare om la casa lui își botează animalele, chiar și clădirea în care stă, cu „aiasmă“ (apă sfințită la biserică). Restul de apă ce rămîne se păstrează peste an, pentru orice eventualitate, fiind folosită la tot felul de „îmbolnăviri“, cu *deosebire contra frigurilor*. Acestea au trebuit să dea mult de gîndit omului în cursul vremii, dacă au ajuns să fie și personificate ; să fie considerate drept ființe demonice, inchipuindu-se ca femei, fete frumoase, aidoma șoimanelor, ielelor, cu părul lung și negru ; potrivit descîntecelor, fără soț : 7—9—99 ; cîte friguri atîtea leacuri...³⁷.

33. Ion Răuțescu. Op.c. p. 238. Tot astfel în Clopotiva-Hașeg (II. p. 447).

34. Tot astfel în satul Bogza-R. Sărat. Răsp. la chest. N. Densușianu, mss. 12, p. 70, 485.

35. La Fochi, Op.c. p. 149.

36. Ibid. p. 146.

37. I. A. Candrea. *Folklorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică*. București 1944. 144. Frigurile sînt niște fete ghețoase, care pocesc oamenii (Ion Muștea-Bîrlea(*Tipologia folclorului*. p. 497).

Nu e de mirare că în Gorj, lucru des întâlnit, copiilor bolnavi de friguri li se da altă dată — nu știm acum — constant să guste „aghiasmă”³⁸.

Revenim din nou la „aiesmuitul vaselor”, ce se „spurcă”, adică, se „dădulcesc”, din care cauză trebuiesc aghesmuite... Se înțelege, că în această atmosferă de intensă spiritualizare prin credință, Ionii, la ciurlezit-iordănit, erau în primul rînd vizați să facă „cinste”. Erau ca și datori... să dea de băut rachiul oamenilor, chiar la biserică, adică în mod cu totul festiv, în cinstea sfintului, în cinstea acelei zile³⁹.

În general, în această zi se acorda o mare atenție apei sfințite, curățeniei trupești și sufletești ce atrage după sine sănătatea și voia bună, dacă nu și o „renaștere” în sens simbolic. În dimineața acestei zile li se toarnă copiilor pe cap apă rece — chiar și nesfințită — iordănindu-i, „ca să fie sănătoși tot anul”. Iar cei iordăniți erau încredințați că vor crește mari și vor fi sănătoși (Muscel).

Prin rețarea datelor de mai sus n-am vrut altceva, decît să sugerăm cititorului *ambianța emoțională-spirituală* în care are loc ciurlezit-iordănitul. Fără îndoială, caracteristica acestei datini este de ordin magico-religios, ambianță în care urmează să ne integrăm și noi spre a ne putea da seama mai cu înlesnire de ce sînt și de ceea ce vor ciurlezii-iordănituri, ce-i avem sub control științific în rîndurile de față.

Astfel înțeleasă lumea către care pășim, e aproape natural ca să putem sesiza cu ușurință, cum în societatea medievală, în ziua de sf. Ion Botezătorul, lua parte la sfințirea apei de către mitropolit, însuși Domnitorul țării, înconjurat de boeri și sfetnici, iar atunci cînd capul bisericii arunca crucea în apă⁴⁰, — lucru ce se întîmplă aidoma și în țările balcanice⁴¹, unul dintre feciori își lua îndrăsneala să scoată crucea de sub sloii de ghiață.

Tot pentru fixarea aceleiași ambianțe, credem că am fi îndreptățiți a insista și asupra unor colinzi, în care Dumnezeu și sf. Ion apar, nici mai mult nici mai puțin decît... scaldîndu-se și ei într-un iezer de munte, întrebîndu-se, într-un mod cu totul naiv, „care e mai mare”? Naivă circumstanță! Naivă dar concludentă pentru stabilirea unor stări de lucruri, pe care cu greu ni le-am putea închipui astăzi, fără o prealabilă „punere în gardă”. Situație concludentă pentru stările de lucruri din trecut sub raport moral-religios.

Firește, sf. Ion, ca orice ins, dintre cei de pe timpuri oameni, îi răspunde lui Dumnezeu, în mod cu totul degajat că „mai mare și mai puternic ești tu” (Doamne), dar „de bătrîn sînt mai bătrîn, mai bătrîn și mai demult”⁴².

38. Ibid. p. 146.

39. „Sezătoarea” VI. p. 20.

40. Mihail Kogălniceanu, *Letopisețele Țării Moldovei*. Iași. Tom. I. p. 398.

41. La Serbo-Croați, la ortodixi, Boboteaza se numește *Vodica*, după apa sfințită, sau *Vodokršće*, la Schneeweis, op. cit. p. 168.

42. I. Răuțescu. Op.c. p. 238. Am văzut și mai sus, cum sf. Ion era socotit, „moșul lui Hristos”. Observăm că tema pusă în scenă dialectic este aidoma acelei disputate dintre „sora soarelui” și „cu a vîntului”: „că io sînt mai mare / că fratele meu soare / el cînd strălucește / lumea-nveselește”. Sora vîntului: „că io sînt mai mare / că fratele-mi vînt”... „că vînt de n-ar fi / oameni-ar muri” (Delia Bratu-Ioan Toșa. *Arhiva Etnografică a Muzeului Etnografic al Transilvasiei*, 1975, p. 68.

Intrăm deci pe făgașul unei filieri... cronologice, nu mai puțin corespondențioare, în raport cu stările de lucruri de altă dată. Deoarece, Dumnezeu, în cazul de față, ar reprezenta de-a dreptul, creștinismul — ca atare — pe cînd sf. Ion însuși cultul apei, de atributele căreia omul la drept vorbind, s-a-nvrednicit din toate timpurile — și pînă la venirea creștinismului. Observăm că într-un anumit sens ni s-a dat și cheia temporalității sub care putem privi desfășurarea fenomenului ciurlezi-iordănitari, ca ceată de feciori în sens cultic. În orice caz, într-un sobor de sfinți, aflat într-un colind religios, sint prezentați calendaristic, mai întîi „bunul Dumnezeu și Maica Domnului“, apoi moș Crăciunul (25 dec.), și sf. Ștefan (29 dec.); sf. Vasile (1 ian.), apoi sf. Bobotează (6 ian.) — lingă sf. Bobotează „șade sf. Ion“ (7 ian.)⁴³.

Ceata ciurlezilor-iordănitari. Morfologie și funcție

Aceasta fiind ambianța generală-emoțională în contextul căreia ne aflăm, urmează acum să intrăm în fondul problemei, analizînd însăși datina în formele sale specifice, care privită în mare, se încadrează mai tuturor asociațiilor treptei de vîrstă la definirea căreia lucrăm — treaptă de vîrstă din țara noastră și de aiurea, avînd totuși rațiunea sa de-a fi.

Atenția noastră, care pînă acum se îndrepta către Transilvania, cînd era vorba de *ceata feciorilor*, care constituie, ca sub atîtea alte raporturi, bastionul nostru etnografic, se îndreaptă de astă dată spre ceea ce altă dată se numea „Țara Românească“, spre Muntenia și Oltenia; „Țara Românească“ ca stat, dar nu ca popor sub raport etnografic!

Ar fi vorba despre același lucru, dar cu păstrarea specificului propriu, acestor două provincii românești. Deosebirea, ca practică, este de natură, formele de reprezentare fiind asemănătoare.

Astfel că, după ce s-au arătat pe rînd mijloacele de informare, terminologie sub care apare fenomenul, ambianța emotivă în care are loc, să încercăm să ne apropiem de această grupare, cu aceeași băgare de seamă, cu care s-au apropiat, ca mod de cunoaștere și alți înaintași ai noștri, de alte grupări similare, avînd aproximativ aceeași însemnătate folcloristică-etnografică.

De la început trebuie să înregistrăm nota comună că flăcăii se strîng la o casă proprie, fie și la casa unuia dintre cetași, de obicei la casa șefului, care în unele cazuri se chiamă *garant*⁴⁴. Ca și în cazul celorlalte cete întîlnite în Transilvania, Moldova, caracterizate cu deosebire prin *colîndat* în sărbătorile de iarnă, se stabilesc și de data aceasta raporturi intersimpatetice între cele două sexe și de aceeași vîrstă. Dar, spre deosebire de ce se știe, aici un rol oarecare poate avea și hanul, crișma, unde flăcăii se pot aduna și pot petrece în comun. În Băleni-Români — Dimbovița, se vorbește de ceata celor 10—12 flăcăi ce merg

43. V. Bogrea. *Cercetări de literatură populară*. Extras, 1922 p. 422.

44. Asupra dregătorilor s-a insistat cu orice ocazie, atît în *teză* cît și în *Organizarea tradițională*, (v. nota 2 bibl); pentru același lucru v. și *Dragomanul ca dregătorie populară*, unde se insistă asupra acesteia. Între cele mai des întîlnite notăm pe acela de *zaraf*, *garant*, *popă*, *colcer*. (Ohaba-Făgăraș), *vaivoda*, (Semlac-Arad), *vîtaf*, foarte răspîndit, *jude (mare și mic)* Halmeag-T-va Mare, *pristav* (Cîrța-Făgăraș), *ghirău*, (d. ung. biró), *chizăși*, (Feleac-Cluj), *serdar* (Dolj), *pîrcălab*, (Celar-Romanaf). Enumerarea nu e nici pe departe completă și nici sistematică, pe provincii. Pentru aceasta v. un capitol special în *teză*.

la iordănit, ceea ce se confirmă și de către alți informatori; că în ziua de sf. Ion se strîng 9 băeți la un loc și apoi merg „în corpore”, din casă în casă, ca și cînd s-ar duce la colindat — dar fără repertoriul colindelor, doar ridicarea în sus, cu strigătul: „hăp una, hăp două, hăp trei”! și stropirea cu apă sfințită, cu pămătuful de busuioc.

În localitatea Rucăr-Muscel, unul dintre ciurlezi strînge banii. Acesta se numește *zaraf*⁴⁵, ceea ce denotă că își împart rolurile cît de cît între ei. În Țițești, același județ, ciurlezii se strîng la unul dintre ei, de obicei la conducătorul lor, unde se aduc, în același timp alimente: carne, băutură, în special rachiu. Gazda le gătește. Și tot aici stau la masă, rid și petrec, pînă pe la miezul nopții, cînd merg prin sat de ciurlezesc oamenii.

În afară de conducători și corpul cetei, aici se mai remarcă și un alt personaj, cu atribuții speciale, numit *mutu*, (ca la turcă, capră, brezoaie), ca la călușari, îmbrăcat în *sarică*⁴⁶. Are cu el bită și e încins cu briu roșu. Pe cap poartă căciula întoarsă pe dos. Își pune barbă și mustați, din cinepă sau lînă și se „boiește” pe față. Cu alte cuvinte se travestește. El nu vorbește decît prin semne. În mină ține o *frigare*, în care pune carnea primită de pe la gospodari — și tot el, prin diferite semne, este acela care arată la oameni, (cînd se află prin casele lor), ce anume să-i dea: carne, bani, rachiu. Și pentru că scopul principal al întovăririi e de a iordăni, cel ce poartă *căldărușa*, în care se află „aiasmă” și *pămătuful de busuioc*, face pe șeful.

Iată deci că și în acest caz, surprindem un anumit mod de organizare, ierarhizare, deși nu pe baze atît de strînse. Dar elementele constitutive ce compun gruparea nu se opresc aici. Varietatea formelor sub care apare fenomenul ne îndreptățește să insistăm. Pentru că în structura obiceiului, anticipăm, într-un grad anumit intră și elementul religios, mai ales în zona în care ne aflăm, (în zona de munte, deal din Muntenia și Oltenia). E firesc deci, ca și în ce privește terminologia dregătorilor ce conduc ceata, să se strecoare și termenul de *popă*. În Răciu-Dimbovița, ni se confirmă acest lucru. Aici, în seara de sf. Ion flăcăii se adună la o anume casă și aleg pe unul dintre ei, *popa*, iar altul poartă o frigare de lemn, pentru adunat carne⁴⁷.

Abstrăgînd de aceasta, în Celar-Romanați, ceata iordănitivilor își alege pe unul dintre ei, care se cheamă *pircălab*. Deci, ne întîlnim și în acest caz cu una dintre dregătoriile noastre de stat. (În treacăt fie spus, Alexandru I. Cuza, înainte de a fi ales domn al Țării Românești — cum se știe — a îndeplinit funcția de *pircălab* la Galați).

Dregătoriile, cum se vede, și în cazul ciurlezilor-iordănitivi, urmează același drum cunoscut și adecvat însoțirilor de acest gen, surprinse în toate cazurile de toți cercetătorii care s-au ocupat cu subiectul.

Prin Slobozia-Mîndra, Seaca-T. Măgurele, gruparea respectivă are peste ea un *garant*⁴⁸. Și din modul de organizare al ciurlezilor-iordăni-

45. Informație primită direct de la Maria Moldoveanu, Rucăr-Muscel (1932).

46. Piesă de port dispărută în Muscel, confecționată din pănură de lînă țesută în casă și dată la dîrstă, avînd perii scoși, deci impermeabilă la ploaie (E vorba de localitatea Țițești-Muscel, date culese în anul 1932).

47. „Șezătoarea”. XXVI. Nr. 506. p. 52 și Ion Chelcea. *Cu privire la cultul fin-tînilor*, p. 580.

48. Ibid. p. 580.

te rezultă caracterul de grupare închisă, caracterul exclusivist și selectiv al părtașilor ce compun ceata. Astfel, celor ce intră **pentru prima dată în iordan**, li se spun **corvodași**, din cauză că li se dau sarcini mai grele, cum se întâmplă în Boteni-Dimbovița ⁴⁹.

Caracterul de grupare închisă și ierarhizată mai rezultă și dintr-un alt fapt: în Davidești-Muscel, informatorul precizează că în seara de sf. Ion se strâng mai mulți flăcăi la una dintre circiumi, și că aici are loc un **jurămint**: „fiecare jură că va păzi dreptatea” ⁵⁰. Și că, după ce mai beau, pleacă prin sat de iordănesc. Unul dintre ei poartă **căldărușa**, altul mănunchiul de busuioc, pentru ciurlezit-iordănit. Pe ce ice nu voiesc a le deschide noaptea, îi va ridica ziua la poarta bisericii și la **han**.

Sînt ținuți deci sub consemn. Ce vor fi avut de ținut secret? Gîndul ne duce — inițial — la caracterul de confrerie de cult mistic, care probabil că în cea mai mare parte s-a pierdut.

În **teză**, atrăgeam atenția că aceștia, după cum susține și Saduff ⁵¹, țin secret o seamă de indicații, însușirea lor de seamă fiind **sacră**, (mai ales la origine), ei formînd în ultimă analiză, o comunitate de cult (Kultgemeinschaft), echivalînd cu o asociație pusă în serviciul unor puteri supranaturale. Aceeași interpretare se menține și în *Organizarea tradițională* (1942, p. 343—344).

Într-adevăr, călușarii, la intrarea lor în ceată, prestează și ei un jurămint. Cît privește simțul de „dreptate”, și el este subînțeles, întrucît, așa cum am arătat în **teză**, în Rezeni-Lăpușna, cămărașul trebuia să apere pe colindători în drum, iar la împărțirea darurilor el se cerea să fie drept.

Dar nu aspectul explicativ ne preocupă acum, ci structura și funcția practicei. Caracterul cultic-închis, secret, al aceleiași întovărășiri, mai rezultă și dintr-un alt fapt. Anume: în alte locuri ca în Băjești același județ Muscel, numărul celor ce formează întovărășirea, trebuia să fie fără soț.

Relatarea din acest punct de vedere se vede a fi expresă, întrucît, ni se spune clar că în acest sat, în ziua de sf. Ion Botezătorul se strîng 9 băeți ⁵². Aceeași restricție de ordin cultic-mistic, mai e întilnită și în alte sate din același județ. Spre exemplu, în Nămăești, unde numărul ciurlezilor trebuia să îndeplinească această condiție: să fie fără soț: 7—9 ⁵³. Aceeași restricție se impune iordănitivilor și în Valea Stînii, de astă dată cu mult mai la sud de Nămăești, unde ni se atrage atenția, (tot

49. *Ibid.* p. 580.

50. Răsp. Chest. N. Densușianu, mss. vol. 9. p. 222. Menționăm că în timp ce în Davidești (Muscel), funcționează o ceată de iordănitivi, în Conțești, același județ, nu departe de Davidești, pe același rîu, se sărbătorea doar ziua de sf. Ion, fără a fi menționată o ceată a iordănitivilor (același izvor: P. II. p. 33(37)).

51. v. nota bibl. 2.

52. Răsp. chest. N. Densușianu, mss. vol. 9 p. 157. Nici în Ciumești, sat din același județ, nu se semnalează „iordănitivi”. În schimb locuitorii se duceau la biserică cu cîte o **doniță**, **urcior** sau cu **clondir** (sticlă de 1 kgr.), asculta slujba, iar la cuvintele „În Iordan botezîndu-te tu Doamne” cînd se moaie steagurile în rîu: bărbați și femei umplu vasele cu apă, iar cei ce aveau puști, „le dă drumu”. Cu puștile se trăgea și în satul meu natal, Boteni.

53. Fetele se ascundeau prin podul casei, „ca să nu le ridice acasă, să le ridice la han”. (Inf. Maria Pîrșoanîi 99 ani (1932), anchetă directă.

prin relatare directă, (1932), că „la iordănit să te duci numai un an, ori trei, la rînd. Așa-i obiceiul”⁵⁴...

Dar seria satelor unde se primește același răspuns, nu este nici pe departe sfîrșită. În Poenari-Groșani acelaș județ, numărul ciurlezilor e programat în mod anticipat la 7—9, ceea ce dovedește că acești preoți mireni se conformează prin tradiție unor prescripții, avînd un tilc mai adînc de ordin magic-religios, de esență precreștină.

Cu aceasta putem spune că sîntem în prezența unui relict mistic, aparținînd altor epoci istorice. Intrăm astfel, fără să vrem, cu acest nou element, într-o simbolistică de-a dreptul păgînă, căreia pînă la urmă i se supune și creștinismul cu *trinitatea* sa cu tot; numerele fără soț străbat și în simbolistica creștină cu o putere mistică-magică ce se impune⁵⁵. De aceea realității de care ne izbim acum, nu e de mirare că îi găsim un corespondent în medicina populară, unde substratul cultural-păgîn și-a găsit refugiul său sigur — și unde numele fără soț: 9—99 au o frecvență constantă⁵⁶.

Același consemn cultic-magic întîlnim, se știe, și în cadrul altor întovărășiri de același gen. Nu le mai reamintim. Se poate totuși susține, cu toate aceste elemente de strictă observație sub raport organizatoric-funcțional, că ceata ciurlezilor-iordănitatori, privită geografic, nu e structurată așa de strîns cum ne-am fi așteptat. A avut altă dată o închegare mai riguroasă, mai bine structurată și care în cursul timpului să fi slăbit? S-ar putea. Am văzut că sînt restricții, dar și o oarecare lipsă de simț organizatoric. Sau aceasta se află în consonanță cu mediul social în care-și îndeplinesc funcția, și el la rîndul său mai puțin structurat? Și acest inconvenient poate fi cauza.

Și totuși, cum s-a văzut, (și cum se va vedea mai departe), structura internă a cetei ciurlezilor-iordănitatori se impune în mod vizibil. În cazul de față, în raport cu ceata de dincolo de Carpați, (Transilvania), poate că nu ne-am afla într-o fază așa de timpurie de manifestare, cum îi place a crede lui Tr. Herseni, referindu-se la cetele din Moldova⁵⁷.

Momente în desfășurarea ciurlezitului-iordănitului. Alte elemente de conținut

Numărul cetelor dintr-un sat variază după mărimea așezării, satului, comunei. După structura sa, dar mai sînt, cum se va vedea, și alte criterii de a se grupa al acestora, în special ne referim la iordănitatori. Aici deosebirea dintre zona de sud, (a iordănitului) și cea de nord (a ciurlezitului), se face simțită de-a binelea, întrucît, în nord contează mult și numărul bisericilor dintr-un sat, de unde ciurlezi-și procură

54. Aici se string la cîrciumă, sau pe la cîte-o casă. Noaptea plecau cîntînd „în Iordan botezîndu-te tu Doamne. După colindat prin sat, la ziuă se stringeau din nou la biserică, fără frigare — și cînd iese lumea de la biserică, ridică în sus pe fiecare de 3 ori, primînd bani.

55. Între religie și magie se dau raporturi de-adreptul firești. Atît Frazer cît și Preuss susțin unitatea lor originară.

56. Candrea. Op.c. p. 431.

57. „Avem convingerea că aceasta este forma primară, originară a cetelor de feciori, deci forma arhaică, străveche oricărei influențe posibile a sașilor”. Tr. Herseni se referă la formele de însoțire, așa cum sînt ele întîlnite în Ardeal ca și în Moldova, o formă mai simplă de ceată, din care s-au dezvoltat toate celelalte forme, care impresionează prin organizare, ierarhie și reglementare v. de acesta, *Forme străvechi*, p. 60).

căldăruşa cu „aiasmă“, pe cînd în sud, ponderea o au *fîntînile*, unde feciorii vor iordăni, cu deosebire, fetele.

Să începem cu nordul. În Rucăr-Muscel, localitatea se împarte în două : în *suseni* şi *joseni*. Firesc lucru ca într-o parte să se formeze un „cîrd“ şi în cealaltă parte alt „cîrd“. Din acest punct de vedere urmează o relatare primită direct (1932) : „ne adunam toţi băieţii. Aşa era timpurile mai vechi. Apăi băgam lăutari. Îi plăteam din ce căpătam. Făceam jocuri cu fetele. Adică, şti, s-aduna lumea moşule, d-andastea... În suseni era mai puţine case, era un rînd dă ciurlezi, în joseni alt rînd. De n-aveam... treaba lor. Nu ne-amestecam“⁵⁸...

Referinţa de mai sus este proprie primei zone, a ciurlezilor propriu-zisî, unde un anumit rol îl are biserica, apa sfinţită, precum şi căldăruşa primită de la biserică. În cazul acesta, şi unii şi alţii — şi o ceată şi alta — se vor servi de căldăruşi diferite, luate de la una dintre bisericile aferente celor două părţi de sat : unii luînd „aiasma“ şi căldăruşa de la biserica lor, ceilalţi de la cealaltă biserică din sat, de care aparţineau.

În cazul cînd e satul mic, cu o singură biserică, numărul cetelor de ciurlezi, prin forţa lucrurilor se reduce la una singură. Desigur, prin deviere de la această regulă pot interveni excepţii. Depinde, în ce stare de degradare se găseşte datina.

Altfel se prezintă situaţia în cea de-a doua zonă, de sud. Aici numărul cetelor de iordănitari nu va mai fi legat de căldăruşa de la biserică — şi nici de apa sfinţită (aiasma), ci de *fîntină* şi *vadra* de adus apă, ce se foloseşte curent în gospodărie, (v. fig. 6), lucrată exclusiv de către căldărari, (ţigani nomazi), din aramă. De altfel şi căldăruşa, (numele arată că aceasta este o vadră în miniatură, după cum şi este), era făcută de către aceiaşi căldărari şi din acelaşi material, dar exclusiv pentru un atare scop : de a merge popa prin sat cu „boboteaza“ (v. fig. 5).

Numărul cetelor la *iordan*, în sud, depinde mult de numărul fîntînilor, care sînt la drum, „mai la faţă“. Deci vadra şi ciutura de la fîntină : vadra de dus cu ea prin sat şi ciutura de turnat apă de-a dreptul peste cel ce se iordăneşte, la fîntină.

Iată în scurt, cum se prezintă cazul în sud, în mod cu totul concret, aşa cum rezultă din relatări primite direct, de la faţa locului. Avem în vedere Seaca-T. Măgurele. În ziua de sf. Ion, tineretul se împarte în două : cei mai tineri, doi cîte doi, merg din casă în casă, în *mahalaua* care şi-au repartizat-o, cu care ocazie, poftesc la botez pe cei din casă, zicîndu-le : „ura, ura, şi la mulţi ani“, stropindu-i cu apă din vadră, cu *mototolu*, (pămătuf de busuioc), căruia în Suhaia i se spune *mătăuz*, iar în Călăraş-Dolj, *poloveac*, pe cînd în alte localităţi i se spune *polomac*⁵⁹. În acelaşi timp, string bani.

Cei mai mari, dimpreună cu lăutari şi cu cîteva fete, merg la fîntina care le-a căzut la împărţeală, ceea ce dovedeşte că aceştia se grupează în funcţie de fîntina care le aparţine, ce şi-au ales-o în mod anticipat, la care urmează a iordăni.

S-ar putea spune că cetele de flăcăi se organizează tot după mahalale ; dacă sînt 15 tineri într-o mahala, se împart cîte 5 la fiecare fîntină. Deci fîntina ţine loc căldăruşii din prima zonă. Intervine însă şi un alt element de atracţie : simpatia dintre sexe ; dacă fata mare

58. Relatare primită de la M. N. Moldoveanu, 86 ani.

59. Delia Bratu-Ioan Toşa. Op.c., p. 65.

n-are în ceata respectivă, din mahalaua ei, simpatizantul, se duce la ceata unde-și are iubitul. În altă formă exprimat „fetele cu care băieții stau de vorbă, trăgeau la fîntîna lor.”⁶⁰

Dar mai e un amănunt, neîntîlnit în prima zonă. Elemente noi apar. Lăutarii participă și în prima zonă, dar în această zonă nu se confecționa și o *coroană* de flori artificiale, sau exclusiv din busuioc uscat. Coroana culeasă, în simbolistica ritualurilor populare își are o semnificație la care va trebui în orice caz, să se țină seamă⁶¹.

De la caz la caz, băieții cînd se strîng laolaltă, aduc cu ei buchete de busuioc, iar de făcut coroană, fetelor le revine sarcina. Coroana, odată făcută, era atîrnată, agățată sus, cît mai sus, la „crucea” de la fîntînă, la „furcă”, spre a nu fi puși în situația de a fi lipsiți de ea... Coroanele se confecționau în funcție de fîntînă. La fîntînile publice, coroanele se făceau mai mari.

Sînt însă și cazuri cînd în unele sate, chiar din sud, nu se fac coroane la iordănit, ca în Slobozia-Mindra⁶², Suhaia; nu se fac coroane nici în Vinători. Coroane la fîntîni se pun la Cîpercenii, Seaca, Măgurele, Flămînda, Traian, Cioara, (și poate și în multe alte sate, ce nu le-am putut cuprinde).

În alte localități, ca în Izlaz, fetele vin cu mîncare și băutură, la casa unde se face coroana fîntînii⁶³. De altfel, băieții, odată instalată coroana, păzesc toată noaptea fîntîna. De ce? „Să nu arunce paie, murdărie în ea” (fîntînă). Cine? „Alții, de la alte fîntîni, să iordănească

60. Inf. Stan Bunea. 58 ani. Seaca-Teleorman (1958).

61. Sintem în prezența unui adevărat complex psihofizic interesant; nu numai apa atrage după sine înțelesuri ce se întrepătrund dar și de *busuioc* se leagă înțelesuri diferite, care pînă la urmă vor trebui coroborate, luate laolaltă. Din acest punct de vedere va trebui să ne oprim, cît de cît la numire. Acesta, (*Ocimum basilicum*), e întîlnit și la alte popoare, (comp. sl. bg. bosiljoc, srb. bosioik, d. ung. bosziok), corespunde isopului din lumea mediteraneeană și mai ales Orientului apropiat. Are gust și parfum, din care cauză este foarte apreciat de poporul român. Plantă ierbacee, aromatică. I se atribuie din această cauză puteri fermecătoare, adică extra-empirice, fiind considerată ca aducînd noroc la casa omului și trece drept simbolul dragostei, din care cauză fetele îl poartă la cîngătoare, atunci cînd merg la dans (joc); îl țin la briu și e întîlnit pe la icoane, pe sub perina pe care dorm. Femeile îl seamănă „dimineața”, înainte de a intra preotul în biserică, (Buhucu-Mare-Bacău); „el e semănat de fete, cu gura și desbrăcîndu-se de cămașe-l boronesc cu ea, spre a fi mirositori”, (Cristești-Botoșani), la Fochi. Op.c. p. 293; la Filip, în această zi, fetele se spală, se tăvălesc prin rouă, iar cei suferinzi se tăvălesc și ei prin rouă cu tot corpul, în credința că vor fi sănătoși tot anul; femeile, ca să nu le mai urască bărbații, recurg și ele la astfel de practici. (Acelaș, p. 294).

După credința populară cu busuioc a fost botezat Mîntuitorul de către sf. Ion în apa Iordanului. În lada cu hainele curate și de gală a fetelor găsești printre cămăși fire de busuioc, rosmarin, calonfir și măgheran. Deci, nu întîmplător ciurlezii-iordănitarii folosesc drept recuzită buchet de busuioc, în tot timpul cît ciurlezesc-iordănesc.

Busuiocul are în lumea Orientalului apropiat drept echivalent *isopul*, (et. comp. vsl. isopu, vgr. įsopos, d. ebr. izob, lat. hysopos). „Stropindu-mă-vei cu isop și mă voi curăți” (Biblia, 1688, Ps. 50, 8. Plantă identificată botanic *Hysopus officinales*, și pomenit în biblie ca fiind foarte mică, ce se întrebuințează la făcut fiștoace, (ca busuiocul la noi), cu care se înrudește; Copăcel labiat, aromatic, care se întrebuința odinioară medicinal. (Și busuiocul are astfel de întrebuințări) Isopul: o iarbă cu care jidovii o muia în singe, de stropia și să curăța”. (Mardare Cozianul. *Lexicon slavo-romănesc și til-cuirea numelor*, din 1648, publicat de Grigore Crețu, București, 1900. s.v.

62. Inf. Stana Cîrstea Ciopica, 84 ani (1958).

63. Inf. Voican Ghe. 71 ani (1958).

numa ei, să le dea bani“. Nu e deci de mirare că în noaptea de sf. Ion se văd focuri pe la fintini... ceea ce trebuie să fie feeric, situație ce transpune pe om într-o cu totul altă lume.

În realitate lucrurile stau cu totul altfel : prezența focului pe la fintini amplifică, procesul de purificare, de înălțare și sfințire, cu înțeles precreștin ; *Agni*, zeul focului la romani, ne asigură M. Eliade, este considerat ca un „preot Asura“ (Rig. Veda, IV, 1. 11), adică prin excelență un *demon*. Sfințirea apei, ca element de transpunere în altă lume, se va fi făcut astfel, în vremile trecute, pînă la ivirea creștinismului. Focul în acest înțeles n-ar fi numai martor, garant al schimbării „calitative“ a sferei de înțeles a vieții și omului, ci și agentul acestui proces de transfigurare.

*

Sintem nevoiți astfel să intrăm și mai adînc în fondul problemei, abordînd de astă dată și alte elemente de conținut.

La ciurlezit-iordănit, ceea ce este izbitor, e lipsa colindelor, acele incantații ce proslăvesc prin cuvinte rimate și ritmate momentul sărbătorit. De urat, cum s-a văzut, se urează, dar scurt. Accentul cade, de astă dată, pe apa sfințită în nord, pe apa din fintină și pe fintină, (nesfințită), în sud. Acum apa intră deci, ca și soarele, ca și luna, planetele și animalele și de altfel ca orice obiect cosmic, în discuție, ca și cînd și-ar avea o istorie a sa proprie.

În acest din urmă caz, (e vorba de iordănitul din sud), se merge *paralel* cu botezul, exercitat de biserică prin preot. Faptul ar indica — inițial — oare și două momente diferite în timp ? Concluzia se poate formula cu ușurință, dacă vom sugera cu destulă precizie, nu numai antiteza dintre profan și sacru, ci și cvasiprecizia cronologică în timp.

Între ciurlezit-iordănit nu se semnalează vreun dezacord. Se merge complementar. În zona de nord, am văzut că între punctele de greutate cad răsپintiile, pe unde oamenii puteau fi întîmpinați de ciurlezi ; casa unde se string, hanul, (cîrciuma), cu lume multă și biserica. Aci așteaptă ciurleziii lumea care iese spre a fi ciurlezită, cu care ocazie, fiecare ciurlezit este ridicat de 3 ori în sus prin cuvintele : „hăp una, hăp două, hăp trei“. În Răciu-Dîmbovița flăcării se string de-a dreptul la biserică, de unde apoi pleacă prin sat, cu căldărușa cu pămătuful de busuioc. Acestea sînt luate de la biserică, cu încuviințarea preotului.

În foarte multe locuri, ciurlezitul-iordănitul este acompaniat de lăutari, cu care ocazie momentul sărbătorit primește o amploare deosebită. Cum se va arăta, muzica stă și ea pe post de mit, îndeplinește o funcție esențială. Nu este o regulă generală. În unele locuri, lăutarii lipsesc cu desăvîrșire ; ciurlezii-iordănitarii, investiți prin tradiție cu această calitate, sînt prin însăși acest fapt îndreptățiți a săvîrși obiceiul. Cum ? Dacă se string de cu seară, la ciurlezit pleacă după miezul nopții. Un prim moment ar fi așadar strînsul, fie la o casă, fie la cîrciumă, sau la unul dintre flăcăi, de unde plecau prin sat. Așa încît se poate spune : „vin noaptea-n casă, te scoală din somn, cîntînd în Iordan botezîndu-te tu Doamne“, cu care ocazie urmează ridicatul în sus de trei ori...

Se ține seama și la cine se merge ; dacă e casă cu fată mare, dacă nu, merg și la casele fără fete mari. Acestea de obicei, (ca și cînd ar fi vizate direct), se ascund. Am văzut că ascunsul fetelor are o cauză : nu că fetele n-ar vrea să fie iordănite, ci ca să fie iordănite la han, în vîzul tuturor. Sînt elemente complementare ce formează o gamă de

forme, bune de adus în discuție pentru o mai completă redare a fenomenului. La Băjești-Muscel, ciurlezitul e ridicat de trei ori în sus și strict cu apă sfințită, dându-l pe iordănit cu capul de grindă. În același sens informatorul din Rucăr îmi spunea că ciurlezitul „d-abia să isprăia pin la ziuă”. Mai toți informatorii dau ca punct de plecare la ciurlezit-iordănit noaptea de Sf. Ion. Nu era exclus să înceapă și dimineața, pînă la ieșirea de la biserică. Aci vor primi cu deosebire bani, pe cînd pe la casele oamenilor, pecii de porc, colaci, covrigi.

Darurile erau strînse în *desagi*. În Vrancea era folosită *gluga*. O altă restricție la dusul prin sat ciurlezii-iordănitori, adesea am văzut că sînt întovărășiți de lăutari, pe cînd la poarta bisericii nu. Aci caracterul de pîn-aci parcă ar înceta, aflîndu-ne într-o situație specială. Se străvede prin aceasta caracterul păgîn al practicei.

Se vor ciurlezi oamenii și în drum. De la o localitate la alta ne putem afla într-o situație deosebită. În Ciumești-Muscel, iordănitarii vor iordăni întîi la biserică, dimineața, și mai apoi prin sat. În Valea Mare-Podgoria, azi Argeș, iordănitarii aveau în vedere în primul rînd ieșirea oamenilor de la biserică, țintind mai ales pe Ioni. Aci „îi ia-n primire” ; nimeni nu scapă. Cel ridicat, oricine-ar fi, dă bani. „Mamele mai ales, vin cu copii mici ca să-i ridice iordănitarii, avînd credința că au să trăiască ani mulți”...⁶⁴

În orice caz, atenția e sporită, să nu scape careva neiordănit, contrar faptul s-ar răsfrînge și asupra lor ; pe de o parte li s-ar reproșa că n-au fost îndeajuns de vigilenți, pe de alta, ar împieta și asupra venitului lor de pe urma ciurlezitului-iordănitului.

Am văzut că sînt vizați mai ales cei cu numele Ion. Dar dacă trece pe drum o sanie încărcată cu mai mulți inși, în acel timp, ciurlezii vor pune mina pe sanie și o vor ridica în sus cu oameni cu tot, de trei ori, potrivit uzului (Țițești-Muscel).

Uneori ciurlezii depășeau satul lor de proveniență, caz de excepție — unul singur cei de la Rucăr-Muscel mergeau la „Pod”, adică la Podul Dimboviței, călări. Legau caii de gard și făceau jocul în curtea casei omului, (mai ales dacă avea fată mare și dacă era timpul frumos) ; „venea atîția voinci... trebuia să-i cînstesti, ne era rușine”⁶⁵.

Dar atenția ciurlezilor-iordănitori, mai ales în zona de nord, era îndreptată, nu numai pe răs_pîntii, din casă în casă prin sat, la ușa bisericii, la ieșire, ci și, cum s-a mai spus, la han, ziua după masă, unde e strînsă lume multă și unde hora este în toi ; unde cîntă lăutarii și se știe — unele fete așteptau să fie ciurlezite-iordănite, în vîzul tuturor. Hanu implică în același timp și circiuma, cu băutură, unde adesea ciurlezii-iordănitori sfîrșeau pînă a-și petrece și nu arareori aceștia vor face cînte, vor da și la altă lume să bea, cîte un pahar cu vin. „La toată lumea didea... acum vine-n casă și tot ei bea”...

Prin aceasta ciurlezitul cuprinde în sfera sa de interes întreg satul. Starea de lucruri comună întregului sat este confirmată de cîntea ce o fac, ca un corp constituit ce se află. De notat apoi, că aici cînstesc cu vin și fetele, (Nămăești-Muscel). Și tot aici vor face, cum spun ei, *chef*⁶⁶, mai ales că în unele cazuri, circiuma echivalează cu gazda la care se

64. Satul Valea Popii-Muscel (1932).

65. Inf. M. N. Moldoveanu, 86 ani (1932).

66. *Cheî*, et . comp. turc. *kefî*, însemnînd bună dispoziție, dar și prînz mare, beție. În Muscel a fi cineva *chefuit*, înseamnă a fi băut peste măsură.

string, (Domnești-Muscel), unde, din banii strinși flăcăii fac petrecere, fetele aducînd și ele daruri, aducînd așa numitul *plocon*⁶⁷, la casa unde aceștia petreceau. Casa, în care se adună, n-are un nume, dar în Slobozia-Mîndra, (aceeași zonă), ospățul comun e subliniat prin cuvintele : „fetele să rînduia singure, mîncă, bea, ca la nuntă țărănească“, mai ales că la această masă comună contribuiau și ele din plin, cu „oale fierte, carne de porc — ce avea — de găină — adusă de fete“⁶⁸.

În acest sat, unde am văzut că nu se fac coroane pe la fîntin, fetele duceau de fiecare două turte de piine ; li se mai spuneau acestor daruri și *cinstea fetelor*⁶⁹.

Să se rețină caracterul de petrecere în comun al fetelor și flăcăilor în ceremonial — cadru festiv — aidoma celui al nunților de pe la țară, așa de tipic și pentru Transilvania ; seara cînd se termina masa, garantul scotea „nunta la piață“. (A se face comparație cu ceea ce se întîmpla în Halmeag-Tva. Mare, după descrierea — așa de bine prinsă — de Gh. Tulbure), dimpreună cu lăutarii, cîntînd. De altfel, tot așa se proceda și în Bistrița Năsăud la strîsul feciorilor în așa numita „bere“.

Stăruim asupra celor două zone, de sud și de nord : ca sub atîtea alte raporturi, (aspecte) ale vieții poporului nostru din Muntenia și Oltenia, chiar și din Moldova⁷⁰, rînd, între zonele deluroase-muntoase și cele de șes, se ivesc deosebiri pronunțate ce ar putea constitui oricînd subiect de discuție din punct de vedere etnografic. În ceea ce privește ciurlezitul-iordănitul, ies în lumină diferențe ce trebuiesc subliniate. Deosebirea constă mai întîi în aceea că în sud se folosește alt termen iordan, iordănit ; că în sud iordănitul nu mai apare strîns legat de biserică — și implicit — nici de apa sfințită de către preot. Aici înșiși iordănitarii sint... preoți ; ei se folosesc de-a dreptul de apa din fîntină, ceea ce duce, se pare, la o esență, la o înțelegere mai strînsă cu problema ce se va ridica. Dar cadrul de desfășurare a practicei este același ca și în rest.

Din Malu, nu departe de Giurgiu, încă din 1936 primeam informația prețioasă, prin studenta în științe, Emilia Pantilimonescu — Cluj — că în ziua de sf. Ion, des de dimineată, flăcăii, însoțiți sub formă de ceată, mergeau să ia fetele mari de pe la casele lor și le duceau la cea mai apropiată fîntină, unde în chiote și veselie, li se turnau apă pe cap cu ciutura fîntinii, după care, înfășurate bine în cojoace, erau suite în cîte-o căruță cu cai, ori sanie și plimbate prin tot satul, (lucru menționat și în *Cu privire la cultul fîntinilor*).

Spicuiam din teza noastră de doctorat : „în Rusănești-Romanați, era credința că cel ce scoate apă din fîntină cu ciutura, fecior fiind, în ceata iordănitărilor, va trebui să îndeplinească anumite condiții : în primul rînd să fie sănătos, în al doilea, să-i trăiască părinții⁷¹, etc.

67. Pentru plocon, et. comp. vsl. poklonu, plecăciune, închinăciune, dar.

68. Inf. Ion Martea. Slobozia-Mîndra, 76 ani.

69. Același informator.

70. Pentru diferențierea de la o zonă la alta, în cuprinsul aceleiași provincii sau regiuni geografice în Moldova, v. Artur Gorovei. *Cruzimi*. Iași. 1921. p. 218—1,9 iar pentru Oltenia Ion Donat. *Cultura populară în Oltenia*, în „Sociologie Românească“. 1939. Nr. 4—6, p. 169, Ion Chelcea. *Din Gorj. Note și observații cu caracter etnografic*. 1943 („Portul dac“) p. 3—11, pentru Muntenia însăși acest studiu.

71. În Gorj, prin cuvîntul *ciutura* se înțelegea într-un timp, însăși fîntina ca atare, puțul cu apă (v. I. D. Ionescu. *Glosar din Gorj*, „Bulet. Inst. de Filologie“, Iași, 1939, p. 215.

În alte locuri numărul ciuturilor de apă turnate pe capul iordănitului, trebuia să fie fără soț⁷², iar când i se turna apa pe cap acestuia, era obligat să rostească „noroc, noroc, să dea Dumnezeu“! Se cerea de la providență „berechet“ în anul ce vine. Exista credința — apoi — că cel ce nu se iordănește, în timpul verii va fi bolnav de friguri, iar cel ce nu s-a iordănit niciodată în viața lui și se va iordăni, într-un tirziu, se va îmbolnăvi⁷³. Precum se vede, sîntem în fața unor elemente strîns înrudite cu cele din descîntece numere fără soț, credința în eficacitatea iordănitului, de unde s-ar putea deduce că iordănitarii întruneau însușiri de vraci — descîntători. Aceștia colaborau strîns cu cel iordănit, care coopera la rîndul său la... descîntec... uneori prin întoarcerea cu fața spre răsărit — de unde răsare soarele — apoi prin rostirea unei adevărate rugăciuni, preexistînd creștinismului prin însăși recurgerea la apa din fîntină, fără intervenția bisericii.

Toate aceste restricții și condiții se întîmplă mai ales în sud, ceea ce dovedește că aici practica are o cu totul altă configurație psihologică-culturală. În asemenea împrejurări, practica respectivă iese cu mult în afară de înțelesul său aparent religios-creștin sau imbinat cu acesta; atîrnă mai greu în cumpănă, se-nțelege, raportat la zona de nord. În asemenea împrejurări practica iordănitului devine o adevărată forță de constrîngere socială cu caracter psiho-terapeutic, iar în aceeași lucrare subliniam caracterul „vitalist“ sub care se află, nu numai generația tînără, ci întreg satul ce participă prin adevărate impusă de tradiție, la o astfel de practică cu înțeles multiplu (polimorfic).

Sub acest raport, va trebui să aducem completări, insistînd pe concret, spre a putea mai cu înlesnire desprinde înțelesul adînc al lucrurilor⁷⁴.

72. În lucrarea în mss. citată, p. 189 — În ce privește ciuturile turnate fără soț; în ceea ce privește condițiile ce trebuia să îndeplinească cel ce intra în ceata, și sint multe), v. *Organizarea tradițională*, p. 345—350.

73. Aceași lucrare în mss., p. 189.

74. Teza mi-era precedată de un *motto* care ne stă și acum ca punct de orientare în ceea ce facem — luat din Arnold van Gennep, — care mi s-a părut semnificativ; „*Les théories peuvent changer mais les faits doivent être présentés complets et surtout bien localisés*“. Sub raport metodologic, optica de înțelegere a faptelor a suferit schimbări de la metoda comparată-morfologică, istorică și geografică, s-a trecut la o altă metodă avînd substrat social-economic, cu deosebire psihologic-filozofic „mai instructivă, după părerea noastră, chiar decît clasificarea și căutarea unor posibile origini“ — mai eficace ar fi „studierea structurilor și a funcțiilor“ (M. Eliade, *Morfologia și funcția miturilor*, în „Secolul 20“, 2—3 (1978). p. 11; „a stabili originea, vîrsta sau viciisitudinile istorice ale unei credințe sau ale unui fenomen cultural, nu e suficient, nici pentru a le face inteligibile istoria lor. Două alte probleme se pun imediat, care mi se pare la fel de importante: a. care este adevărata semnificație a tuturor acestor credințe și a tuturor acestor complexe culturale? b. pentru care motiv cutare cultură sau cutare popor l-au conservat, elaborat și îmbogățit? Întrebări dificile cărora nu li se poate da un răspuns satisfăcător, dar care nu trebuie să le uităm cînd vrem să scriem chiar cea mai modestă pagină de istorie spirituală“ (M. Eliade, *De la Zalmoxis la Gînghiz-Han*, cap. III. *Meșterul Manole și Legenda Mîndăstirii Argeș*, în „Luceafărul“, 16 dec. 1978. p. 3). A face însă proces de eroare metodologică, azi, unor etnografi de „școală veche“, (vizîndu-se R. Vuia), cum face Tr. Herseni, op.c. p. 82, 253, ar însemna să învinuim pe Lewis Morgan și Herbert Spencer că au adoptat la vremea lor, în explicația faptelor *evoluționismul uniliniar*...

Cum s-a văzut, iordănitul în cazul de față se face și pe la case, dar accentul cade pe iordănitul de pe la fintini⁷⁵ — sexul frumos fiind vizat și aici în primul rînd. În Puntea de Greci-Dimbovița, flăcăii de horă, se string *cîrduri*, *cîrduri*, cîte 5—6. Stîrsura se face la locuința unuia dintre ei. De aici merg prin sat, din casă-n casă. Dau bună ziua și cer fata, care e obligată să meargă în fruntea grupului, pînă la fintină, unde unul dintre ei scoate apă și alți doi o țin; „ii toarnă cu găleata pe ea cît poate să sufere“ — pînă la 3—4 găleți. Apoi fata merge acasă, ca și în alte sate, se schimbă, iar după masă, fete iordănite se duc la horă și acolo plătesc pe flăcăi că le-au iordănit⁷⁶.

În Slobozia Crucii-Dolj, obiceiul se dă ca dispărut, încă de pe timpul cînd ne strîngeam materialul pentru teză (1936). Înainte însă, feciorii apăreau în acest sat mascați. Pe cap purtau fes și la picioare zurgălăi. În tot timpul cît ținea iordănitul, luau o casă cu chirie și aveau cu ei lăutari, ce cîntau din *cimpoi*. Fetele se strîngeau toate în centrul satului, unde se iordăneau de către feciori pe la fintini, în cîntecul lăutarilor, ce cîntau cum se arată, din cimpoi⁷⁷.

În cele din urmă, fetele vor fi iordănite pe la casele lor, ceea ce denotă o restrîngere a sferei de interes acordată iordănitului pe la fintini. Iar dacă coborîm din nou, spre exemplu în Miroși-T. Măgurele, intrăm din nou în raza iordănitului pe la fintini. Aici, după ce feciorii au terminat de ridicat prin sat, se formează din nou cete în fiecare cătun. Ei merg de iordănesc acum, exclusiv fetele de măritat. E o nuntă ce trebuie reținută. Fiecare fată e dusă la fintina din apropierea casei, unde i se toarnă trei ciuturi de apă pe cap, și numai pe care nu se supune o udă în întregime. După aceea urmează, după tipic, premenirea și pregătirea *ploconului*, care constă din pîine caldă făcută la țest, friptură de porc, etc. În tot cazul, fetele se întrec, care mai de care să aducă plocon cît mai bogat. Iordănitarii, cu ce primesc, vor cumpăra băutură și vor petrece, cum se spune, la *clic*⁷⁸, la han — unde vin și fetele și unde au loc dansuri. Tot în aceeași zi se „sparge“ și clicul.

Dar formele diverse, pline de interes, nu se termină aici. Stăruim pentru că fenomenul nu a fost scos în lumină și mai ales pentru faptul că parte din informații au fost culese personal pe teren în anul 1958.

Așa încît, ne permitem a continua „dă cu sara să stringea. Avea pe unu dintre ei *garant*. Ce să doarmă... Pleca prin sat. Nu dormea, băutură, mîncare. Căldărușe vadra de azi; unu d-o parte și unu d-o parte, dă mergea cu ea. Cînd să ducea la fată, o pica-n cap; cum ne botează pe noi popa; unii să boteza-n casă, alții la fintină. După plăcerea fiecăruia. La fintină să boteza mai multe (se-nțelege fete). Dacă era mai aproape să stringea 3—4 și cîte doi de fintină; ura! Scottea apă și le uda cu apă. Făcea și o coroană dă busioc la cruce, la fintină — la furcă. Băiatu o pune, dar da fetele o da s-o puie“.

Pentru fixarea momentului redăm dintr-o altă localitate, (tot din sud) „să stringea oamenii, și oameni bătrîni ce muiere prindea o

75. Nu în zadar am intitulat una din lucrările mele, „Cu privire la cultul fîntînilor, (v. nota bibl. Nr. 2).

76. Îmi comunică Gheorghe Slavu, soldat. Cluj. din acest sat (1934).

77. În alte sate, ca Seaca-T. Măgurele, muzicanții sînt constituiți din *tarăf*, așa cum s-a arătat de altfel și mai sus.

78. Clic: et. comp. cu vsl. klikat, a scoate strigăte de veselie, în cazul de față petrecere cu caracter închis.

băga-n găleată... Scotea cite trei ciuturi dă apă ; două le pune-n cap și una o turna pă spinare. Băieții iordăneau fetele. Să stringea zece băieți la o casă, avea doi *garanți*, cu băutură, cu muzică. Plătea fetele. Ca să plătească muzicanții mai da și ei. Floru-al nostru-a dat șase băni-cioare dă porumb d-a plătit muzicanții... Nu s-a ajuns. Era petrecerea flăcăilor și a fetelor. (Întrebare-răspuns) „de la 12 noaptea. Nu cînta cocoșii, și pleca după fete, să le iordănească cu busiocu-n cap ; d-atuncea o lua, din așternut ; să ducea la fîntină, unde-o iordănea ; cite una, cite una, pînă le termina pă toate ; nu să făcea corone ; făcea fetele două turte de piine, o ploscă cu vin, cîrnat, pecia, și le ducea la casa garan-tului. Dimineata, în ziua de sf. Ion, după ce le iordănea, pe la 10—12, după ce să termina *iordanu*, fetele să premenea și lua ploconu și pleca, fără mamă. Era *cîntea fetelor*. Ce căta părinții“ ?

Ce se întîmplă acum ? „Acu să string 5—6 băeți. Aceștia umblă cu muzica prin sat, noaptea pe la 2, la casele fetelor și cere voie ; dacă părinții o lasă s-o iordănească. Muzica cîntă de dragoste, cum cîntă și lăutarii“...

Voci „să lași fata s-o iordănească“ !

— vreau... Alții nu vor, că n-au cu ce. Dacă iordănește, plătește omu. Cit iordănește moaie busuiocul în vadră și-o stropește pe cap — și băieții strigă de trei ori : ura, ura, ura“ !

„Termină cu fetele și se duc acas. Acuma băieții duc mîncare. Mai dămurt, și fetele și băieții... da acu numa băieții singuri. Da nici fetele nu mai vin la casa lor ca înainte. Intra fetele la masă, da acu cu 5—6 băieți și gata. Cristos n-a fost iordanit ? S-a iordanit și Cristos“... ⁷⁹

Alți informatori : „fac, fac, la fîntină, pē la orele 1 — și pune ũlcioru cu țuică și dimineata vin fetele la fîntină și le iordănește cu apă din *vedre* sau din ciutură, cu busioc. Ele fac coroață, cu busioc de la băeți — și-l pune coroață. O bagă-n fîntină, ș-așa o pune — apoi o ridică-n sus“.

„După ce le iordănește, apăi pleacă prin sat la dē-alde Ion. Săra cînd să termină, garanții scoate nunta la piață cîntînd“ ⁸⁰.

•

Precum observăm, fiziognomic și funcțional, altfel se prezintă iordanitul în sud. E și cauza pentru care ne-am gîndit la o zonă de sud și de nord a ciurlezitului-iordanitului. Acum rămîne să vedem ce se întîmplă dincolo în Transilvania ?

71. Inf. Stana Cristea Ciopîlca, 84 ani, Slobozia-Mîndra-Teleorman. (1958).

80. Izlaz. 8. III. 1958.

Fig. 1. Arcași și arcășiță. Arcași în Comitet — cu briu și insignă, cu până la căciulă (se obișnuiește și cu pălării) Dorna-Vatra Bucovina, 1939.

Fig. 2. „Arcași” din Doaga-Ceriu Jud. Cîmpulung (Bucovina). Președintele are briu de tricolor, ivcepreședintele, albastru, secretarul, alb, casierul, alb, bibl., alb, economul, alb. Comandanții de cete, roșu, toate briile avînd pe lungime tricolor.

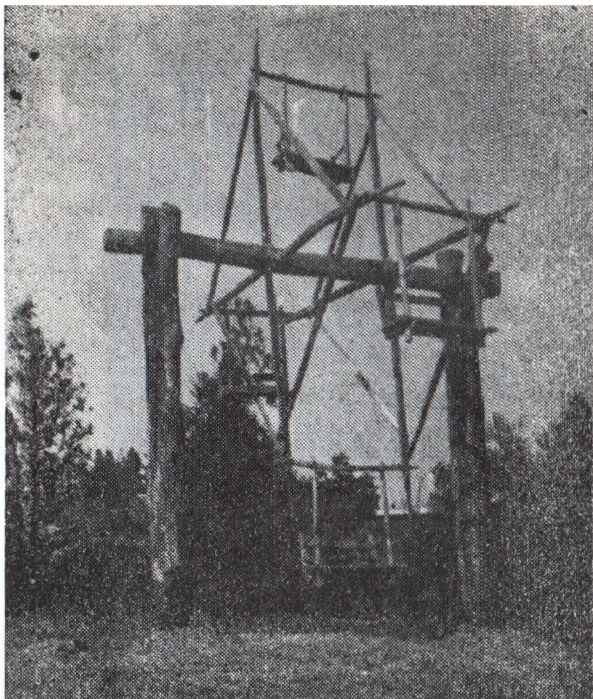

Fig. 3. Scrinciob. Zăpodeni-Vaslui elemente în Muzeul Satului. Foto M. Cheluz. 1966.

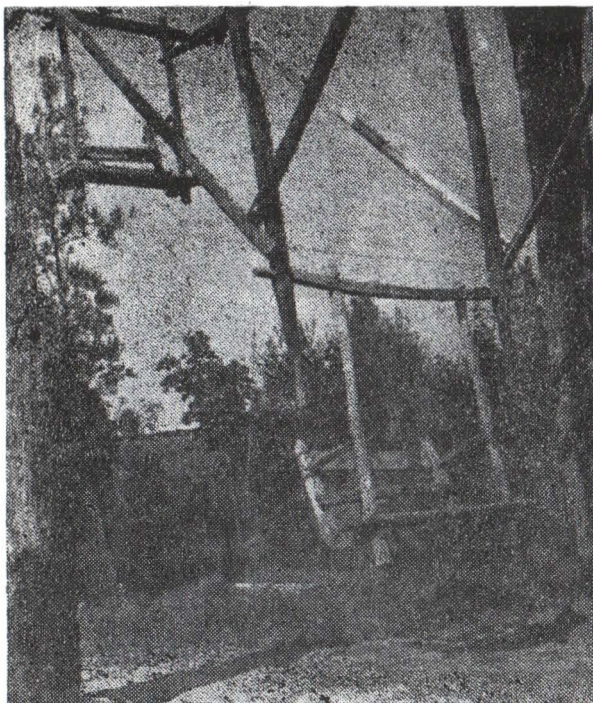

Fig. 4. Același (detaliu).

Fig. 5. „Călădărușe“, de
care se servesc „Ciurle-
zii“ la Ciurlezit. Boteni-
Muscel.

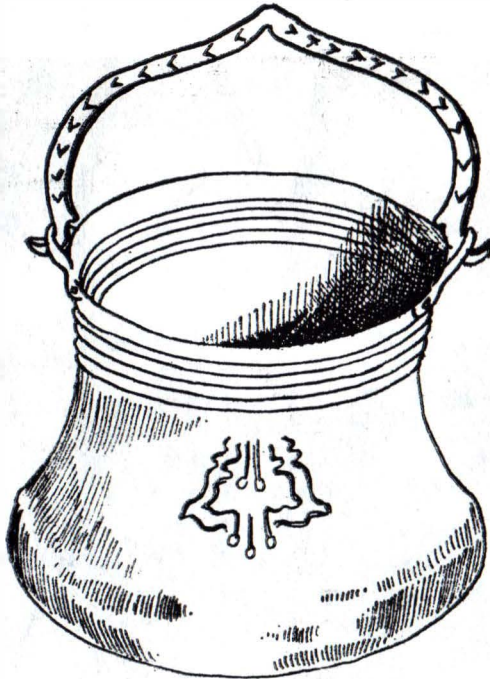

Fig. 6 „Vadră“ de aramă cu care iordoni-
torii iordănesc (zona de sud), lucrată de
„Călădărari“.

Fig. 7. Băiat travestit în fată la anul nou (Iapa, azi Luminîș, Județul Neamț. „Fata“ are Coroană pe cap. (1938).

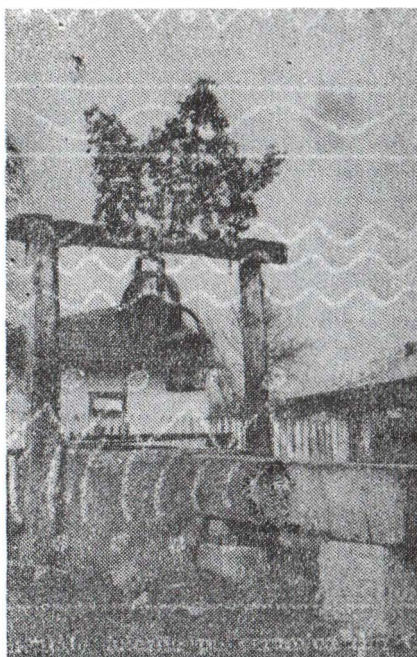

Fig. 8. Fântină cu coroană în mahalaua „Măgurele“ (Orașul T. Măgurele). Foto I. Chelcea. 1958.

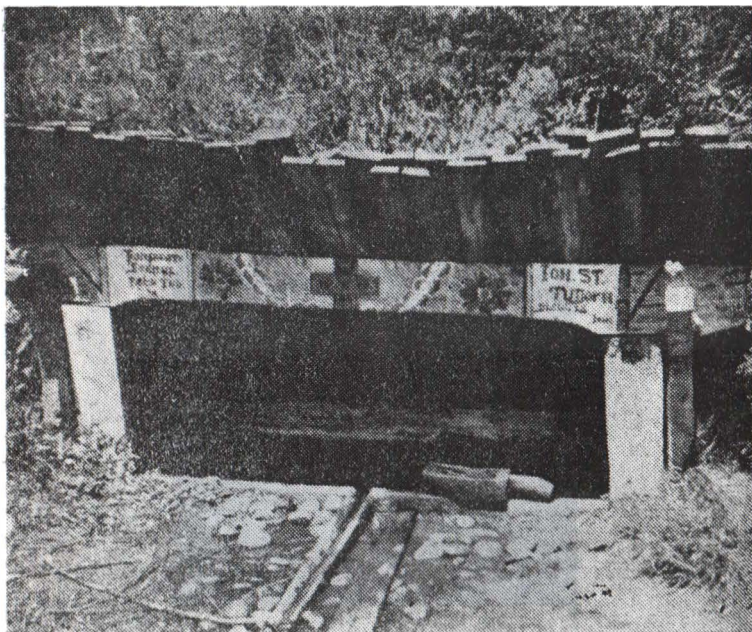
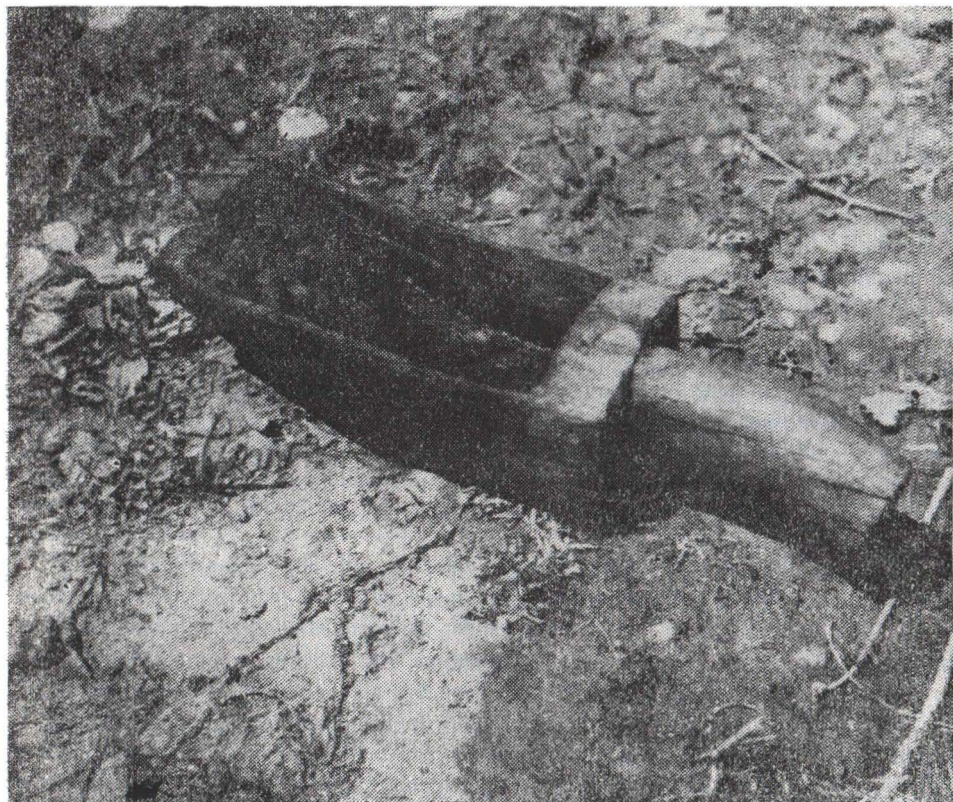

Fig. 9. Fântină „Cu cai“, Sinești-Vilcea. Foto I. Chelcea. 1968.

Fig. 10. Fântină „Cu cai“. Sinești-Vilcea. Foto I. Chelcea. 1968.

**Fig. 11 „Căuc“ de băut apă la fântina „Cu cai“. Săulești-Gorj.
Foto Ion Chelcea. 1968.**